Radyoculuğumuzun Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki Serüveni ve Telsiz Mecmuası

Ümüt AKAGÜNDÜZ*

I. Giriş

Yaşadığımız dünyanın bugünkü konumu yazının icadından günümüze uzanan süreçte pek çok keşfin, fikrin, savaşın ve barışın toplamı ile kurgulanmıştır. Bu toplamın hareketlendirici unsurunun ise iletişim olduğu şüphesizdir. Etrafını ve kendisini algılayan, iletişime geçme ihtiyacı duyan insanoğlu değişik yöntemlerle bilginin yayılımından yararlanmıştır. Fikirler yazı ya da ondan yararlanan metodlarla yayılırken dünya biriken, kaynaşan kanaatlerin etrafında önce yavaş yavaş daha sonra ise yaşadığımız çağda şahit olduğumuz üzere hızla farklılaşmıştır. Kitap, gazete, dergi, tablo, beste, matbaa, telgraf, telefon, televizyon, bilgisayar ve internet, bunların her biri çağlarını değiştiren, insanları bütünleştiren unsurlardır. Bunlara ekleyebileceğimiz bir başka unsur ise radyodur. XIX. yüzyılda teorik altyapısı hazırlanan XX. yüzyılın başlarında ise dönemin gelişmiş ülkelerinden diğerlerine yayılan bu araç, televizyon tarafından tahtından indirilene kadar kitlesel iletişimin en önemli ayağıydı. Eğlenceden, bilgilendirmeye, bilgilendirmeden siyasal propagandaya uzanan yelpazede radyo, önce ulusal-uluslararası değerlerin, kanaatlerin ortaya çıkmasında sonrasındaysa küresel dünyanın biçimlenmesinde etkili olmuştur. Ülkemizde radyo tıpkı demiryolu, lokomotif teknolojilerinde olduğu gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında önemsenen bir yeniliktir. XIX ve XX. yüzyılların ulus devletlerindeki gibi demiryolu, Türkiye'de de devletin şahlanmasını sağlayan, bilimin ve toplumun her kademesini

* Anadolu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı

dönüştüren teknolojinin simgesiydi. İşte Cumhuriyet'in ilk yıllarının düşünce dünyasında radyoyu ele almak tekniğin, bilimin, sanatın, toplumun algılanmasında bize belirgin bir çerçeve sağlayacaktır. Bu düzlemde çalışmamızın ilk kısmında radyonun dünya tarihindeki yerini kısaca değerlendireceğiz. Daha sonra ise Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülkemizde radyoculuğu tartışarak Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi'ni irdeleyeceğiz. Çalışmamızda esas olarak anlatmak istediğimiz *Telsiz* dergisi ise önce biçimsel özellikleri ile analiz edilecek, daha sonraysa içeriği açığa çıkartılıp fikri birikimi ile irdelenecektir.

II. Radyonun Dünya Tarihindeki Gelişimi

Sürekli ilk radyo yayını 1920'de Pittsburg'da KDKA adlı istasyonda başlamıştır. Seçim haberleri ile hayata geçen bu yayını 500-2000 arasında değişen dinleyici takip etmiştir. 1921 yılında ABD'de de düzenli yayın yapan istasyonların sayısı 4'e, 1922 Mayısında ise hızla artarak 29'a yükselmiş, aynı yılın Aralık ayında ise bu sayı 392'ye ulaşmıştır.[1] Radyo yayınları Amerika'dan sonra hızla diğer ülkelerde de yer edinmiş, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği 1922 yılında, Almanya ise 1923 yılında yayınlara başlamıştır.[2] 1920'lere gelindiğinde radyo artık kültürel etkileşimin belirleyici unsularından birisiydi. Özellikle gelişmiş kent toplumlarında 1920'li yıllarda yaşanan kültürel dönüşümün arkasında radyo ve sinema bulunmakta, bu tür iletişim araçları sayesinde sınıfsal ve yerel farklılıklar ortadan kalkmaktaydı.[3] Önceden küçük zengin bir azınlığa hitap eden radyo, gramofon, sinema ve buzdolabı gibi icatlar artık orta sınıf sokaklarda ve hatta işçiler arasında görülmekteydi.[4] Radyo sadece farklılaşmayı hızlandırmamakta daha da önemlisi üretilen bilgiye ulaşımı kolaylaştırmaktaydı. XIX. yüzyılın ortalarına gelindiğinde insan ile iletişim arasındaki hız telgrafla artmış, bu sayede önceki yıllara göre daha işlevsel bir iletişim sistemi ortaya çıkmıştır. Ama bu iletişim sisteminden toplumsal ve iktisadi yapıların etkilenebilmesi için önce telefonun daha sonra ise radyonun gelişmesini beklemek gerekecektir.[5]

III. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Radyo ve Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi

Radyonun XIX. yüzyıldan itibaren geçirdiği bu dönüşüm diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de Birinci Dünya Savaşı sonrasında kendisini göstermiştir. Cumhuriyet kadroları için pek çok avantaja sahip olan bu icat başlangıçta İstan-

[1] Aysel Aziz, *Radyo ve Televizyona Giriş*, Ankara, A.Ü. S.B.F. Yay., 1981, s. 10.
[2] Meral Serarslan,*Radyo Televizyon Düzeninde Değişimler Arayışlar ve Türkiye*, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 1993, s.6-7.
[3] William H. McNeill, *Dünya Tarihi*, Çev. Alaeddin Şenel, Ankara, İmge Kitabevi Yay., 2007, s.714.
[4] Chris Harman, *Halkların Dünya Tarihi: Taş Çağından Yeni Binyıla*, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul, Yordam Kitap, 2009, s. 466.
[5] Clive Pointing, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, Çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul, Alfa Yay., 2011, s. 755.

bul'da bir süre sonra ise Ankara'da dinleyicilerin hizmetine sunulmuş, böylece Türkiye'de de radyo kullanılmaya başlamıştır. Tabii radyonun ülkemizdeki gelişimi düşünüldüğünde tekniği üreten olmaktan ziyade tekniği satın alan olduğumuz unutulmamalıdır. Başlangıçta Avrupa radyo istasyonları ile yarışabilen İstanbul ve Ankara istasyonları ilerleyen yıllarda gelişmiş ülkelerdeki teknik yarışın gerisinde kalmaktan kurtulamamıştır. Gene de bu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında atılan keskin adımların yetersizliğine işaret eden bir durum değildir. Zaten *Telsiz* dergisi de tam olarak bunu açığa çıkartmakta, dergide var olan makaleler radyo bilgisi aracılığıyla kültürde ve bilinçte uyandırılmak istenenin ne olduğunu belirginleştirmektedir.

Şevket Süreyya Aydemir'e göre ülkemizde ilk radyo yayını deneyini yapan kişi *"Mesleki ve Teknik Öğretim Umum Müdürlerinden"* Rüştü Uzel'dir.[6] 19 Mart 1923 tarihinde yapılan bu denemede müzik yayını Darülfünun'da dinlenmiş ve bu başarı *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde duyurulmuştur.[7] Telsiz telefonun önemi yöneticiler tarafından hemen fark edilmiş Nisan 1924'te bir telsiz tesisatı ve telefon şebekesi yapımı için bir milyon lira ödenek verilmesi kararlaştırılmış,[8] kısa bir süre sonrada "*Telsiz ve Telefon Kullanımına Dair Yönetmelik"* kabul edilmiştir.[9] 1925'te çıkartılan "*Telsiz Tesisi Hakkında Kanun"* adlı yasa ile Ankara'da büyük bir telsiz istasyonu inşası öngörülmüştür. Bu çerçevede 1925 radyo yayın altyapısının oluşturulduğu yıl olmuş, önce Çanakkale Boğazı'na kurulacak işaret istasyonunun telsiz telefon cihazının Markoni Fabrikası'ndan alınması[10] daha sonra ise Ankara'da kurulacak istasyon ile otomatik telefon şebekesinin işletmesi için Fransa ve İsveç'e personel gönderilmesi kararlaştırılmıştır.[11] *"Posta Telgraf ve Telefon Müdüriyet-i Umumiyesi"* Ankara ve İstanbul'da telsiz istasyonu yapılması için şartname hazırlayarak istasyonların inşasını ihaleye açmıştır. İhaleyi kazanan Fransız firma, güçleri 20 ile 50 KW arasında değişen vericilerin yapımını 1927'de tamamlamıştır.[12] Türkiye'de radyo yayıncılığına yönelik süreç hızla ilerlerken 6 Ocak 1926'da *"Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi'nin (TTTAŞ)"* nizamname-i dâhilîsini onaylayan bir kararname çıkmış[13], 8 Ağustos 1926'da ise Ankara ve İstanbul istasyonları işletmesi için şirketle sözleşme yapılmıştır.[14] Türkiye Cumhuriyeti *"Havza-i Hükümeti Dâhilinde Telsiz Telefon Mürsile ve Ahize İstasyonları İşletme Ruhsatnamesi*'nin 8 Eylül 1926'da imzalanmasıyla Ankara ve İstanbul'da

[6] Uygur Kocabaşoğlu, *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna: TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri*, Ankara, A.Ü. S.B.F. Yay., 1980, s. 11.

[7] Hüseyin Altunbaş, *Başlangıçtan Günümüze Radyo ve Radyo Reklamcılığı Türkiye'de Yerel Radyo İstasyonlarının Reklam Aracı Olarak Kullanılışı Sorunları ve Model Önerileri*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s. 29.

[8] B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 461/167-12, 13 04 1924.

[9] B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 830/167-13, 25 08 1924.

[10] B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 1470/169-6, 25 01 1925.

[11] B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 2014, 31 05 1925.

[12] Altunbaş, *a.g.e.,* s. 30.

[13] B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 2994, 06 01 1926.

[14] B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 3970, 08 08 1926.

kurulan verici istasyonlarının İşletmesi 10 yıllığına TTTAŞ'ye verilmiştir.[15] Ekim 1926'da ise Ankara-İstanbul Telsiz Telgraf istasyonlarının ve Ankara Otomatik Telefon Şebekesi'nin genişletilmesi için çalışmalar yoğunlaştırılmıştır.[16] İş Bankası adına Genel Müdür Mahmut Celal Bey (Bayar), Anadolu Ajansı adına Siirt Milletvekili Mahmut Bey (Soydan) ve Gümüşhane Milletvekili Cemal Hüsnü (Taray) Bey ile tüccar Sedat Nuri (İleri) Bey adı geçen şirketin kurucularıdır. Şirket sermayesinin yüzde 40'ı İş Bankası'nın, yüzde 30'u Anadolu Ajansı'nın ve yüzde 30'u da Falih Rıfkı (Atay), Cemal Hüsnü ve Sedat Nuri beylerindir.[17] Her ne kadar radyo yayıncılığı özel bir şirket araçlığı ile gerçekleştiriliyormuş gibi gözükse de işin özünde durum hiç te öyle değildir. Çünkü TTTAŞ ile alakalı olan kurumlar ve isimler devlete ve Atatürk'e yakın kişilerdir. Hükümet bu özel teşebbüse kendi denetiminde yayınlar yaptırabilmekteydi. Elbette ki bu ortamda radyodan dönemin politikalarına ters düşen yayınlar beklenemezdi.[18]

Şirket hükümetin gönderdiği her türlü resmi bildiriyi ücretsiz yayımlamak zorundaydı. Anlaşılacağı üzere iktidar denetleyebildiği bir anonim şirkete devletin olanaklarını devrederek radyo yayıncılığını gerçekleştirmiştir.[19] Radyo yayınlarının maddi ihtiyacını karşılayabilmek için ise şirketin iki gelir kaynağı bulunmaktaydı. Bunlardan ilki ev ve ticarethane alıcılarından alınan yıllık 10 TL ile resmi daireler ve hayır kurumlarından alınan yıllık 5 TL ücrettir. İkinci gelir kaynağı ise radyo alıcılarının fabrika çıkış fiyatlarından alınan % 25 oranında damga vergisidir.[20] Ancak bütün bunlara rağmen şirket on yıl boyunca sık sık mali sorunlarla karşılaşacaktır. Öyle ki 6 Mayıs 1927'de yayına başladıktan hemen sonra 3 Aralık 1927'de İstanbul Radyosu para sıkıntıları nedeniyle yayınlarını durdurur. Bunun üzerine Ankara'ya giden TTTAŞ yöneticileri devletten aldıkları destekle 12 Aralık'ta yayına tekrar başlar. Tabii bu şirketin ilk krizi olmayacaktır. Özellikle 1929 Büyük Bunalımı sonrasında şirketin devletten aldığı destek artarak devam edecektir.[21] TTTAŞ'nin mali yapısındaki bu bozukluğun nedeni tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de abone, damga ve reklam gelirlerine dayalı bir işletmeciliğin benimsenmesiydi. Zaten 1935'e uzanan süreç incelendiğinde görüleceği üzere şirkete kayıtlı olan 6082 alıcının 3244'ü (%53,3'ü) İstanbul'da, 2838'i (%46,66) ise taşradadır. İstanbul'daki alıcıların yaklaşık %0,9'u yabancı uyrukluların, ortalama %30–40 kısmı ise azınlıkların elindedir.[22]

Özellikle reklam gelirlerinin gazetelere aktığı bir dönemde radyonun tehdit oluşturduğu düşünülmüştür. Hemen hemen bütün ülkelerde bir ticari girişim

---

[15] Altunbaş, *a.g.e.,* s. 30.
[16] B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 4269/167-27, 27 10 1926.
[17] Kocabaşoğlu, *a.g.e.,* 13.
[18] Sacide Vural, *Radyo TV Kurumlarında Yönetim ve Türkiye'deki Uygulama*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yay., 1986, s. 106.
[19] Kocabaşoğlu, *a.g.e.,* s. 25.
[20] Kocabaşoğlu, *a.g.e.,* s. 25.
[21] Jülide Gülizar, "Türkiye Radyoları", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.10, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s. 2739.
[22] Kocabaşoğlu, *a.g.e.,* s. 55.

olarak ortaya çıkan radyo, gazetelerde reklam olanaklarının yitirilebileceği, haberciliğin el değiştirebileceği kuşkusuna neden olmuştur. Gerçekten de Cumhuriyet'in ilk yıllarında gazeteler radyoyu önemsememişlerdir.[23] Bu arada radyonun yayın akışı da sınırlıdır. Aslında teknik yetersizliğin her alanda hissedildiğini düşündüğümüzde bu pek de şaşılacak bir durum değildir. En basitinden Ankara stüdyosunun 9 yılda altı kez yer değiştirmesi yetersizliğin güzel bir örneğidir.[24] Yayın sürelerine baktığımızda ise yayınların ilk yıllarda telgraf kullanımından sonra başladığını, İstanbul'da 4,5 saat Ankara'da 3 saat sürdüğünü görmekteyiz.[25] 1927-1936 yılları arasında programların akışında özellikle musiki yoğundur. İstanbul Radyosu'nda yayımlanan programların %85'i musiki programıydı. 1935'e kadar musiki dışı programların oranı %18'i geçmiyordu. Bu %18'lik dilimin çoğunluğunu ise eğitici programlar oluşturmaktaydı.[26] 1927-1936 yılları arasında radyo yayıncılığının mesleki deneyimler ve yayın teknolojisi anlamlarında pek de profesyonelleştiği söylenemez. Özellikle kaydetme ve saklama teknolojilerinin ilk yıllarda yeterince gelişmediği düşünüldüğünde bunun nedeni anlaşılmaktadır.[27] Radyo tekniğinin tam olarak gelişememesi, müzik yoğunluklu programların tercih edilmesi 1927-1936 yılları arasında radyo-propaganda ilişkisini de etkilemiştir.

Radyo yayınları yurt dışında ulus inşa etmek, politik propaganda geliştirmek ve tüketim kültürünü yaymak için yöneticiler tarafından her zaman kullanılmıştır. Bu bağlamda radyo bir ulusun sesli geçmişine eğlenceyi ilave eden saf ve özlemli bir figür olmaktan ziyade politik bir araçtır. Bu çerçevede radyo sadece modern bir teknoloji değil modernizmin yıkıcılığını ortaya çıkartan bir güçtür de.[28] Yayıncılığın ilk on yılında Atatürk Devrimlerinin topluma benimsetilmesi yönünde radyonun işlevsel olduğunu söyleyemeyiz. Politika, ticaret, eğlence üçlüsünün arasında eğlence ve ticarete öncelik veren şirket eksenli radyo yayıncılığımız radyonun önemini kavrayan çevrelerce sık sık eleştirilmiştir.[29] Özellikle Hitler'in iktidar yıllarında radyo ile siyasi propaganda arasında ortaya çıkan ilişki ulusun inşasında ve gelişiminde radyonun oynadığı rolü belirginleştirerek devletlerin radyoya yaklaşımını şekillendirmiştir.[30] Bu arada radyo erken tarihlerden itibaren dönemin ders kitaplarında da kendisine yer bulmuştur. Mithat Sadullah'ın 1927'de basılan *Yurt Bilgisi* adlı ders kitabı telsiz telefonun bir hasta-

[23] Kocabaşoğlu, *a.g.e.,* s. 30, 42.
[24] Kocabaşoğlu, *a.g.e.,* s. 49.
[25] Yasemin Doğaner, "Atatürk Döneminde Radyo", *Türkler*, C. 18., Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002, s. 376.
[26] Tülay Aksan, "Radyo", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C.6., İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay., 1993, s. 293.
[27] Özden Cankaya, *Dünden Bugüne Radyo Televizyon*, İstanbul, Beta Basım Yay., 1997, s. 36.
[28] Meltem Ahıska, *Occidentalism İn Turkey: Questions of Modernity and National Identity*, London, I.B.Tauris Publishers, 2010, s. 37.
[29] Doğaner, *a.g.e.,* s. 338.
[30] Metin Kasım, "Hitler Döneminde Propaganda Aracı Olarak Radyo", *Selçuk İletişim,* C.6, S.4, 2011, 70-71.

nın iyileştirilmesine oynadığı role değinip teknik gelişmelerden uzun yıllardan beridir uzak kalan toplumun yeniliklere açık olması gerektiğini belirtmektedir.[31]

IV. Telsiz Dergisinin Biçimsel Özellikleri

Sedat Nuri'nin yazı işleri müdürlüğünde *"Türk Telsiz Telefonculuğuna Hadim ve Türk İrsal Postalarının Resmi Programına Havi Haftalık Mecmua"* alt başlığı ile 30 Haziran 1927 ile 14 Kasım 1927 yılları arasında 18 sayı çıkan derginin fiyatı 29 Eylül 1927'ye kadar 7,5 kuruş, 28 Ekim 1927 ile 14 Kasım 1927 yılları arasında ise 15 kuruştur. 30 Haziran 1927 ile 29 Eylül 1927 yılları arasında derginin senelik abone ücreti yurt içinde 350 kuruş altı aylık abone ücreti 200 kuruşken yurt dışında senelik abone ücreti 1 İngiliz lirası, altı aylık abone ücreti ise 10 şilindir. 28 Ekim 1927 ile 14 Kasım 1927 arasında ise dergiye zam yapılmasına rağmen abone arttırılmamıştır. 18 cm boyunda olan dergi 184 sayfa yayımlanmış olup 11., 17. ve 18. sayılar haricinde diğerleri 9 ila 10 arasında değişen sayfa sayısına sahiptirler. Diğer üç sayıdan 11. sayı 5 sayfa, 17. sayı 13 sayfa, 18. sayı ise 15 sayfadır. Derginin bir ve ikinci sayılarında idarehane *"Bab-ı Ali Caddesi Kahramanzade Han İkinci Kat"*ken üçüncü sayıdan itibaren *"Yeni Postahanede Son Kat"*a taşınmıştır.

Dergide yayımlanan yazıları güncel yazılar, eğitici yazılar, bilimsel yazılar, hikâyeler, reklamlar ve radyo program akışları olmak üzere sınıflandırabiliriz. Burada dikkat çeken nokta derginin dönemin koşullarına uygun olarak siyasi yazılardan uzak durmasıdır. Bu da bizi ilk dönem radyo yayınlarında eğlencenin nasıl siyasetin önüne geçtiğini göstermektedir. *"Haftadan Haftaya", "Memleketimizde Telsiz Telefon Postaları Nasıl Tesis Etti?", "Telsiz Telefon Şuunu", "Radyo Samilerine, Fenni ve Ameli Tavsiyeler", "Akşamları Zevk ile Dinlediğimiz Konserler Nasıl Hazırlanıyor?", "Radyonun İstikbali", "Radyo Ahizelerinizi Nasıl İntihab Etmelisiniz?", "Türk Musikisi Nasıl Islah Olunabilir?", "İstanbul Radyosunun Sanatkârlarından Şekip Memduh", "İstanbul Radyosu ve İngiltere Samileri", "Anadolu'da Telsiz Telefon", "Telsiz Telefon Konserlerinden Memnun Musunuz?", "Ankara Telsiz Telefon İstasyonlarının Küşadı Yapıldı", "Mişel Stragof'un Torunu", "İstanbul Telsiz Telefon Postasının Haftalık Neşriyat Programı"* gibi başlıklar bu sınıflandırmaya örnek verebileceklerimizdir.

Dergide dikkat çeken bir başka biçimsel özellik ise makalelerin genelde yazarsız ya da Radyo Bülbülü, Parazit gibi takma adlarla kaleme alınmış olmasıdır. Biçimsel anlamda dergi özellikle görselliği ile dikkat çekmektedir. Derginin 18 sayısının her biri pek çok fotoğraf, karikatür ve radyonun nasıl çalıştığını gösteren şekillerle zenginleştirilmiştir. Radyonun modernleşme ile nasıl özdeşleştiğini anlatan bu fotoğraflar ve karikatürler stüdyo çalışanlarını, farklı faklı ülkelerde bulunan pilonları, yeni nesil ahizeleri, radyo lambalarını, musikinin önemli simalarını açığa çıkartmaktadır. Özellikle sonlara doğru sayısı artan şekiller ise radyonun bilimsel çalışma ilkelerini anlatarak dergiyi döneminin bilim-teknik dergisi haline getirmektedir. İrdelenmesi gereken bir başka nokta ise *Telsiz*'in her sayısı-

[31] Mithat Sadullah, *Yurt Bilgisi*, İstanbul, Hilal Matbaası, 1927, s. 151-152.

تلسز

استانبول تلسز تلفون پوسته‌سی ناصیل چالیشیور؟

LE SANS FIL
Partie Française du
TELSIZ
Bulletin hebdomadaire de la Téléphonie sans fil Turque, contenant les programmes officiels des postes d'Emission de Turquie.

Une vue de la station de T. S. F. d'Angora

7 Juillet 1927 No. 2 Le numero 7½ pts.

Telsiz, 8 Temmuz 1927, s. 2.

nın sonunda bulunan Fransızca anlatımdır. Fransızca metinler dergi ve radyo hakkında fikirlerini beyan edenlerin mektuplarından ve İstanbul radyosunun Fransızca program akışından oluşmaktadır.

V. *Telsiz* Dergisinde Radyoculuğun Gelişimi Bağlamında Ele Alınan Noktalar

Gelişen radyoculuğu Türkiye'ye hızla yansıtmayı hedefleyen *Telsiz,* kısa ömürlü bir dergi olmasına rağmen içeriği ile farklı bir konuma sahiptir. Telsiz, telefon ve radyonun nasıl geliştiğini, ne gibi sonuçlar yarattığını ele alan dergi, bilgilendirmeye ve eğlenceye odaklanmıştır. Her ne kadar dergide eğlence eksenli metinler kaleme alınmış olsa da bilgilendirme temalı yazılar daha fazla dikkat çekmektedir. Bilgilendirici yazılar genellikle radyonun tarihini, kullanımını onunla gelen edebi tartışmaların niteliğini ve arkasında bulunan teknik yapıyı ele almaktadır.

30 Haziran 1927'de yayımlanan *"Başlarken"* başlıklı makale radyo konusunda duyulan heyecanı yansıtıp derginin çıkarılma nedenlerini anlatmaktadır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde radyonun tekniğinin geliştiğini belirten bu yazıya göre radyo savaş sonrasında hızla yayılmış, dans ve spor gibi uluslararası bir meraka dönüşmüştür. Öyle ki radyo yayınlarının başlamasından dört-beş sene sonra Avrupa'daki büyük kentlerin tamamının manzarası değişmiş, binaların çatıları

irili ufaklı antenlerle dolmuştur. Hatta radyonun yayılımı bir salgın hastalık kadar hızlı olmuştur.[32] İşte *Telsiz* hızla yayılan bu aracın Türkiye'de de tanıtılmasını hedeflemektedir: *"Fakat gariptir ki bir takım hastalık gibi bugünden yarına şedid seyrini kaybederek büsbütün Avrupa'dan kalkacak görünmüyor. Bilakis beşerin dimağına icad ve ihtira kabiliyetine açık zengin bir saha vaad ediyor. Muhakkak ki yakın zamanlarda fen, telsiz telefondan bugünkünden fazla istifade imkânlarını bulmakta gecikmeyecektir. Telsiz mecmuası işte böyle bir istikbale namzed olan telsiz telgrafın memleketimizde tanınmasına ve yayılmasına hizmet etmek maksadıyla intişar etmektedir."*[33]

Bu ucuz eğlence aracının Türkiye'de hızla kabul göreceğine inanan dergi, özellikle teknik kısma verdiği önemle döneminin ciddi boşluklarından birisini doldurmuştur. Derginin ilk sayısında çıkan *"Memleketimizde Telsiz, Telefon, Postalarını Nasıl Tesis Ettik?"* başlıklı makale radyoculuğun gelişimi hakkında bizi aydınlatmaktadır. Radyonun ilk etapta Amerika'da bazı şahıslar ve özel kuruluşlar tarafından geliştirildiğini, bir süre sonra buna İngiltere ve Hollanda'nın da dâhil olduğunu belirten yazıya göre, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle Avrupa Amerika'nın gerisinde kalmıştır. Özellikle savaş koşullarında telsiz telefondan cephede nasıl yararlanılabileceğinin araştırılması savaş sonrasındaki değişimin kapısını aralamıştır.[34] Sürecin başlarında abonelerden sağlanan gelirlere dayanan bir ücretlendirme sistemi izleyen radyonun, gördüğü rağbet devletleri harekete geçirerek özel teşebbüslerin desteklenmesine yol açmıştır. Devlete farklı farklı olanaklar sağlayan bu yeni icat vergi gelirlerinin arttırılması, geniş kitlelere devlet politikalarının kabul ettirilmesi ve en önemlisi halkın aydınlatılması için bir şans olarak algılanmıştır. İngiltere ve Amerika geniş kitleleri bilgilendirme kaygısı ile hareket ederken Almanya ve İtalya radyoyu bir kazanç kapısına dönüştürmüşlerdir. Fransa ise radyo şirketleri ile posta idaresi arasındaki gerginlik nedeniyle süreci daha geriden takip etmiştir.[35]

Tüm bu gelişmeler ışığında atılan ilk adımlardan birisi bir uluslararası örgüt kurulması olmuştur. *"Bu suretle Avrupa'da halkın telsiz telefona gösterdiği fevkalade rağbet telsiz-telefonculuğa beynelmilel bir ehemmiyet vermiştir. Her büyük işte rehberlik eden İsviçre'nin teşebbüsüyle İsviçre'de beynelmilel bir ittihat tesis olunmuştur. İttihatta büyük telsiz telefon müessesleri de iştirak eylemiştir."*[36] İngiltere, Fransa, Almanya, İsviçre, Avusturya, Belçika, Danimarka, İspanya, Hollanda, Macaristan, İtalya, Norveç, İsveç, Lehistan Çekoslovakya'nın katılımları ile hayata geçen bu örgüte kendisine bir oy hakkı tanınan Türkiye Türk Telsiz Telefon Şirketi aracılığıyla katılmıştır.[37] Derginin bu noktada ele aldığı ülkelerden bir başkası ise Sovyetler Birliği'dir. Dergiye göre Sovyetler Birliği'nde radyonun ve yayıncılığının gelişimi dikkat çekmektedir. Ruslar 1925'te gerçekleştirilen ilk radyo sergisinde karşılaş-

[32] Telsiz, "Başlarken", *Telsiz*, S.1, 30 Haziran 1927, s. 2.
[33] Telsiz, "Başlarken", s. 2.
[34] Telsiz Mühendisi, "Memleketimizde Telsiz, Telefon, Postaları Nasıl Tesis Ettik?", *Telsiz*, S. 1, 30 Haziran 1927, s. 3.
[35] Telsiz Mühendisi, "Memleketimizde Telsiz…", s. 4.
[36] Telsiz Mühendisi, "Memleketimizde Telsiz…", s. 4.
[37] Telsiz Mühendisi, "Memleketimizde Telsiz…", s. 4.

tıkları bu aleti gereksiz, çocukça bir icat olarak değerlendirirken bundan iki yıl sonraki sergide onu oldukça önemsemişlerdir.[38] Özellikle siyasi propaganda söz konusu olduğunda dergiye göre Rusya farklı bir konuma sahiptir. Rus telsiz istasyonunun daha çok spor, sağlık, ahlaki ve siyasi propaganda yaptığını belirten dergi, Rusya'nın radyo yayınlarını ne pahasına olursa olsun geliştirmeye çalıştığını hatırlatmaktadır. *"Rusya'da Telsiz telefon diğer şubelere nispetle fevkalade terakkiye mazhar olmuştur. Bunun esbabı meyanında Bolşevik hükümetinin propaganda ve halk terbiyesi nokta-i nazarından radyodan azami istifade emeliyle radyo sanatına radyo neşriyatına ehemmiyet vermesi zikr edilebilir. Radyonun söylenen sözleri hemen anında nakl edecek en seri ve yegâne vasıta olması halkı pek ziyade tenvire muhtaç olan Rusya'da radyonun bugünkü müterakki mevkiini hazırlamıştır."*[39] Elbette ki burada Sovyetler Birliği'nin ideolojik yapısı gereği özel radyo dinleyici sayısının az olduğunu genellikle kütüphaneler, parti şubeleri ve parklar gibi ortak noktalarda yayınların dinlediğini görmekteyiz. Ayrıca Kızıl Ordu'ya mensup askerler, memurlar her ortak nokta da propaganda beyannameleri okuyup nutuklar ve konferanslar da vermekteydi.[40]

Dergiden öğrendiğimize göre Amerika Birleşik Devletleri'nin merkezi Chicago olan dokuzuncu eyaletinde tam 203 adet telsiz irsal istasyonu bulunmaktadır. [41] Türkiye'de aynı tarihte 2 istasyon olduğunu düşündüğümüzde bu sayı çok etkileyicidir. Lehistan'da radyoculuğun gelişimi de ele alınmıştır. Lehistan'da birisi büyük dalgalı, ikisi küçük dalgalı olmak üzere üç istasyonun bulunduğunu belirten dergi, Poznan İstasyonu'nu ayrıntılı bir şekilde tanıtmaktadır.[42] Benzer bir durum Macaristan'a kurulan yeni yüksek kuvvetli istasyon içinde geçerlidir. Budapeşte'nin 45 km yakınına kurulan bu istasyonun lamba kuvveti 25 KW olup yükseklikleri yüz metre olan 2 adet pilona sahiptir.[43] Japonya'nın çalışır durumda 3 istasyona ve 300 bin ahizeye sahip olduğunu belirten dergi, istasyonların ikisinin ayda 2 şiline radyo yayını yaptıklarını da eklemektedir.[44]

Dergide Dünya genelinde radyo değerlendirilirken sadece teknik noktalar ele alınmamıştır. Mesela 22 Eylül 1927 tarihli 13. sayıda Avusturya'da radyo dinleyicilerine yapılan bir şakadan bahsedilmiştir. Avusturyalı dinleyicilerin radyo yayınlarının boğuculuğunu sık sık gündeme getirmesi üzerine radyoda bir hava saldırısının olduğu haberi yayımlanır. Motorlardan çıkartılan gürültüler ile bir taraftan bombalamanın anbean gerçekleştiği anlatılırken diğer taraftan da resmi tebliğlerle ne kadar zarar olduğundan bahsedilir. *"Bütün bunları dinleyen samilerin ne hale geldiklerini takdir edebilirsiniz. Birçok kadınlar ve çocuklar asabiyet krizleri geçirmişler, bayılmışlar. Şehirler alt üst olmuş gazeteler ajanslar ortalığı telaşa vermişler, bütün*

[38] Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Moskova'da Telsiz Telefon", *Telsiz*, S. 7, 11 Ağustos 1927, s. 4.
[39] Telsiz, "Rusya'da Telsiz Telefon", *Telsiz*, S. 12, 10 Eylül 1927, s. 7.
[40] Telsiz, *a.g.m.*, s. 7.
[41] Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Amerika", *Telsiz*, S. 12, 10 Eylül 1927, s. 3.
[42] Telsiz, " Telsiz Telefon Şuunu: Poznan İstasyonu", *Telsiz*, S. 13, 22 Eylül 1927, s. 5.
[43] Telsiz, "Macaristan'ın Yüksek Kuvvetli Telsiz İstasyonu", *Telsiz*, S. 14, 29 Eylül 1927, s. 5.
[44] Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Japonya", *Telsiz*, S. 5, 28 Temmuz 1927, s. 6.

polis kuvvetleri silah başına toplanmış itfaiyeler hazırlanmış, otomobillerle şehirden çıkanlar bile olmuş. İdare memurları bu suretle heyecan ve telaşa düşmüş olan halkı teskin ile fena bir şakaya maruz kaldıklarına inandırmaya uğraşmışlardır."[45]

Radyonun herhangi bir tehlikesinin bulunup bulunmadığı da yurtdışından verilen bir örnekle anlatılmıştır. *Küçük Marsilyalı* gazetesinde 8 Eylül tarihinde yayımlanan, 12 yaşındaki bir çocuğun telsiz telefon aletlerinden kaynaklanan elektrik cereyanına yakalanarak uykusunda ölmesini ele alan *"Telsiz, Telefon Kazaları"* adlı makaleye göndermede bulunan dergiye göre telsiz cereyanları bir insanı öldürebilecek güçte değildir. Bu nedenle böyle haberlere inanmamalıdır.[46] Telsiz ile diğer icatlar arasındaki ilişki de ele alınmıştır. Deniz üstündeyken pusulaları bozulan Amerikalı pilot Brad ve arkadaşlarının yakalandıkları kötü hava koşullarından ihtiyatlı davranıp yanlarına aldıkları telsiz cihazı ile kurtulmaları anlatılmıştır. Vapurlar ve karada bulunan istasyonlarla iletişime geçen pilot ve arkadaşları rotalarını ancak telsiz sayesinde bulabilmişlerdir.[47] Radyo-eğitim ilişkisinin de ele alındığını görmekteyiz. Bu noktada İngiltere'de radyo sayesinde uygulanan yeni öğretim yöntemi dikkat çekicidir: *"Son posta ile gelen Avrupa matbuatında yeni haberler var. Mektep müdürleri bir içtima akd ederek her hafta muhtelif dersler hakkında muhtasar ve müfid malumatı bir not halinde telsiz istasyonuna göndermektedir. İngiltere'nin muhtelif köşelerinde bulunan binlerce talebe aynı saat ve aynı dakikada aynı dersi dinlemektedir. Tabii telsizle verilen derslerin muallim takdirinden daha ziyade müfid olmayacağını birçok terbiye-i etfal mütehasısları tahmin etmektedir."*[48]

Kadın ile radyo arasındaki ilişkiyi değerlendiren herhangi bir makale bulunamamakla beraber Kolombiya'daki bir gelişme ele alınmıştır. Kolombiya'daki Stefan Koleji'nin irsal istasyonunun kadınlar tarafından idare edildiğini belirten dergi, ayrıca saksafon çalan 20 genç kızdan oluşan bir orkestranın da bulunduğuna değinmektedir.[49] Radyo ile kültür arasındaki bağın da kuvvetlendiğini görmekteyiz. Bunun en güzel örneklerinden birisi Viyana'da açılan radyo müzesidir. İki büyük salondan oluşan Viyana'daki radyo müzesinde telsizin ve radyonun geçirdiği dönüşümü anlatan aletler sergilenmektedir.[50] Bu arada körler ile radyo arasındaki ilişki de irdelenmiştir. Fransa'da körler için 897 adet ahize ile 1040 adet kulaklık alındığını belirten dergi, körlere gösterilen bu ilginin hayatlarını oldukça kolaylaştırdığına değinmektedir.[51]

---

[45] Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Bir Radyo Şakası", *Telsiz*, S. 13, 22 Eylül 1927, s. 3.
[46] Telsiz, "Telsiz Telefonun Tehlikeleri", *Telsiz*, S. 14, 29 Eylül 1927, s. 2.
[47] Telsiz, "Bahri Mahiyeti Geçen Bired ve Arkadaşları Nasıl Kurtuldular?", *Telsiz*, S. 5, 28 Temmuz 1927, s. 1.
[48] Telsiz, "Telsiz Telefonun Yeni Şekli", *Telsiz*, S. 6, 4 Ağustos 1927, s. 8.
[49] Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Kadınlar ve Radyo", *Telsiz*, S. 7, 11 Ağustos 1927, s. 3.
[50] Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Avusturya'da Radyo Müzesi", *Telsiz*, S. 9, 25 Ağustos 1927, s. 4.
[51] Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Telsiz ve Amalar", *Telsiz*, S. 12, 10 Eylül 1927, s. 3.

Telsiz, 29 Eylül 1927, S.14, s. 3.

Telsiz, 1 Eylül 1927, S. 10, Kapak.

Dünyada radyo ve telsiz hakkındaki gelişmeler irdelendiği gibi sürecin Türkiye'de aldığı şekil de değerlendirilmiştir. *"Memleketimizde Telsiz, Telefon, Postalarını Nasıl Tesis Ettik?"* adlı makale bu noktada oldukça kapsamlıdır: *"Hükümet iki sene kadar evvel bilhassa merkez-i hükümette kuvvetli bir telsiz telefon istasyonu tesis etmeği düşündüğü zaman sesimizi ecnebi memleketlerin samilerinde dolaştıracak bir telsiz telefon postasını aynı zamanda vücuda getirmek tasavvurunda bulunmuştur. O vakitten beri Ankara'da biri ahize diğeri mürsile merkezi olmak üzere iki büyük istasyon inşa edilmiş ve kuvvetli bir telsiz telefon postası da tesis olunmuştur. Diğer taraftan İstanbul'da da diğer bir telsiz telefon postası daha yapılmıştır. Telsiz telefonun bu asri ve bedii vasıtanın memleketimize idhali hususunda sevgili başvekilimiz İsmet Paşa hazretlerinin ve bilhassa dâhiliye vekilimiz Cemil Bey efendinin büyük hizmetleri olmuştur. Bu postaların tesisi keyfiyeti memlekete büyük bir hidmet mahiyetindedir. Çünki inşa edilmiş olan postalar memleketin hududuna münhasır birer küçük posta değil Türkiye'nin sesini Taşkent'ten ta İspanya'ya kadar Arzın büyük bir parçası üzerinde vuzuh ve sarahatle işittiren kuvvetli postalardır."*[52]

TTTAŞ'nin üyelerinden Sedat Nuri Bey'in yazıda işlediği konular bize radyo yayıncılığının gelişimi hakkında oldukça yararlı bilgiler sağlamaktadır. Seda Nuri Bey Türkiye'nin her tarafında telsiz postaları inşa etme ve işletme hakkına sahip olan TTTAŞ'nin %40'ı İş Bankası'na, %30'u Anadolu Ajansı'na, %30'u da özel bir gruba ait 150 bin liralık bir sermayesinin olduğunu belirtmektedir. Şirket abonelerinden yıllık 10 lira ücret ile bir defaya mahsus ahizelerin fabrika fiyatından %25 vergi alacak, bu 10 liranın 3 lirası *"Posta Müdüriyet-i Umumiyesine"* aktarılacaktı.[53] Sedat Nuri Bey'e göre Anadolu'nun radyo yayınlarına gösterdiği rağbet

[52] Telsiz Mühendisi, "Memleketimizde Telsiz…", s. 4.
[53] Telsiz Mühendisi, "Memleketimizde Telsiz…", s. 5.

çok iyidir. Ucuz bir ahize aracılığı ile Anadolu'nun Ankara ve İstanbul istasyonlarından yarar sağlayacağı kesindir. Halk edebiyatı sayesinde müzikle iç içe bulunan Anadolu insanının yayımlanan musiki eserlerine ciddi bir ilgi göstermesi Sedat Nuri Bey'e göre normaldir. Tabii sadece musiki değil Anadolu insanını borsa fiyatları da alakadar etmektedir.[54] Avrupa'dan gönderilen mektupları da değerlendiren Sedat Nuri Bey, bu mektupların radyo yayıncılığımızın olumlu imajını açığa çıkarttığını savunmaktadır. Radyolarında bir anda Türk musikisi ile karşılaşan Avrupalılar için bu şaşırtıcıdır. Tabii aynı durum Doğu'da bulunan ülkeler için de geçerlidir. Mısır, Suriye, Kafkasya, Kırım, İran, Tunus bunların hepsinde de İstanbul istasyonu olumlu karşılanmıştır.[55] Bu durumun güzel örneklerinden birisini dergiye mektup yazan Osman Nuri Bey vermektedir: *"Bugün gelen haftalık Almanca radyo gazetesinde muhtasaran İstanbul telsiz telefonunun yevmi programını gördüm. Diğer asistan arkadaşlarla beraber saat dokuzda İstanbul'u aradık.*

Telsiz, 28 Temmuz 1927, S. 5, s.1.

[54] Telsiz Mühendisi, "Memleketimizde Telsiz…", s. 5.
[55] Telsiz Mühendisi, "Memleketimizde Telsiz…", s. 6.

Beş dakika sonra saatin sesini duyduğum dakika İstanbul karşımızda dedim. Tabii Alman arkadaşlar anlamadılar. Nezahet Hanım'ın iştirakiyle kemençe ile Kemal Bey'in taksimi buna müteakip zeybek havası vardı. Çok güzel dinledim diyebilirim ki Şişli'de nasıl dinledilerse biz de o kadar temiz dinledik. Şunu ilave edeyim ki Lautsparecher ile çok güzel ve çok iyi istifade ettik. Müteakiben alafranga musiki başladı. Türkçeye müteakip yalnız Fransızca olarak izahat verildi. Bu gece hissettiğim zevki tarif edemeyeceğim. Memleketten altı ay evvel ayrıldım. İşte bu gece Türk musikisini dinleyerek titredim. Muvaffakiyetler temenni ederek hürmetlerimi takdim eylerim.'[56]

Derginin içeriğini oluşturan makalelerin pek çok çoğunda radyonun nasıl daha iyi kullanılabileceği üstüne tavsiyeler, bilgilendirmeler mevcuttur. *"Radyo Samilerine Fenni ve Ameli Tavsiyeler Ahize Hataları ve Arızaları"* başlıklı makaleye göre radyo ahizlerinin hataları genellikle düzeltilemeyecek türden değildir. Kutudaki karmakarışık telleri gören dinleyiciler hemen ümitsizliğe kapılmakta, telaşlanarak şaşırmaktadırlar. Hâlbuki dergiye göre genellikle ufak tefek sorunlardan kaynaklanan ahize hataları, telaş nedeniyle fark edilememektedir. Öyle ki dinleyiciler hoparlör kordonunun iyi takılmamış veya akümülatöre bağlı telin bir ucunun kurtulmuş olması gibi basit hataları bile fark edememektedirler. Bu arada bazı irtibat yerleri kirli, yağlı, boyalı olabilir ki bunları temizlemek de hataların giderilmesine katkı sağlar.[57] En ucuz ahizenin ne kadara mal edilebileceği de verilen bilgiler arasındadır. Dergiye göre, İstanbul ya da Ankara ile sınırlı bir çevreyi yani kısa mesafeyi dinleyecekseniz satın alacağınız ahizenin pahalı olmasına gerek yoktur. 100 kuruşa alınabilecek kristal bir detektör ile 400 kuruşa alınabilecek bir baş telefon yeterlidir. Tabii yayınları alabilmek için en az 30 metrelik bir kablo da temin edilmelidir.[58] Hangi tür radyo ahizlerinin seçilebileceği de irdelenmiştir. Mahalli istasyon başlıkla dinlenmek isteniyorsa galenli bir alet almak yeterlidir. Anten ve hoparlör ile mahalli istasyon dinlenmek istendiğinde ise bas frekanslı iki lamba ile bir galenli ahize satın alınmalıdır.[59] Bu arada ahize ne kadar pahalı ise ses te o kadar iyi olur kanaati doğru değildir. Çünkü sağlıklı ses alabilmek için pahalı ahizeden ziyade onu kullanmayı bilmek lazımdır. Özellikle zenginler yedi sekiz lambalı hassas cihazlar satın aldıklarından, bu cihazların ayarlarını hakkıyla yapamamaktadırlar. İstanbul ve civarında süper veya dört beş lambalı ahize ile yayınları dinlemek aslında teleskopla güneşe bakmaya benzer. Bu nedenle yakındaki bir istasyonu dinleyebilmek için iki lambalı bir ahize daha sağlıklıdır. Tabii bu ahizeleri alırken bunlarda hot frekansının olup olmadığına dikkat edilmelidir. Çünkü hot frekansı yakın istasyonların sesini boğmaktadır.[60]

---

[56] Telsiz, "İstanbul Telsiz Telefon Postasının Samileri Arasında", *Telsiz*, S. 2, 7 Temmuz 1927, s. 9.

[57] Telsiz, "Radyo Samilerine Fenni ve Ameli Tavsiyeler Ahize Hataları ve Arızları", *Telsiz*, S. 2, 7 Temmuz 1927, s. 5.

[58] Telsiz, "En Ucuz Ahize", *Telsiz*, S. 3, 14 Temmuz 1927, s. 2.

[59] Telsiz, "Radyo Ahizenizi Nasıl İntihab Etmeliyiz?", *Telsiz*, S. 6, 4 Ağustos 1927, s. 3.

[60] M.C., "İstanbul ve Civarında Bazı Amatörler Niçin Dinleyemiyorlar?", *Telsiz*, S. 7, 11 Ağustos 1927, s. 5.

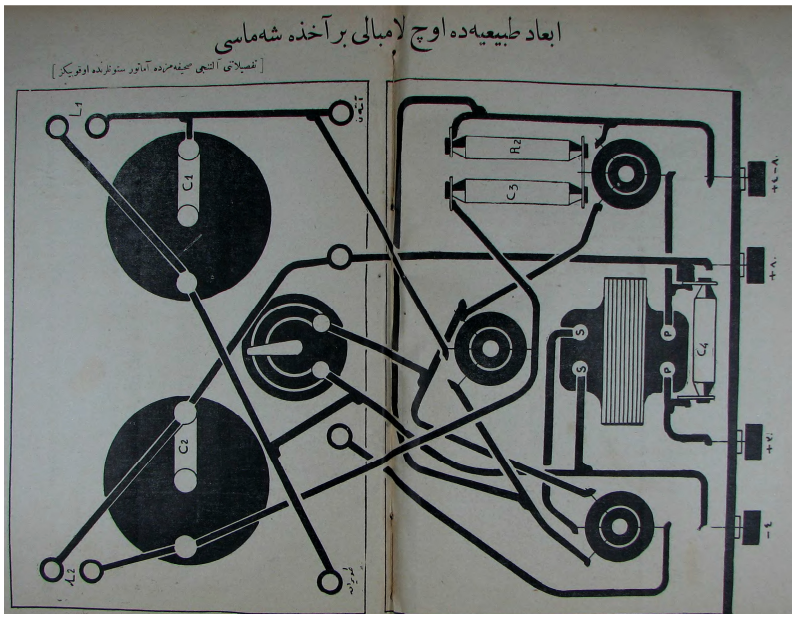

Telsiz, 25 Ağustos 1927, S. 9, s. 8-9.

Dergi teknik destek verebilmek için okurlarından sorular da beklemiştir. Bu sorulardan birisi Eczacı Tamburi Ekrem Hamdi'ye aittir. Üç gündür makinesinden verim alamadığını, ıslık sesi geldiğini belirten okuyucu, ahizesinin dört lambalı anteninin ise 26 metre olduğunu, akümülatörün 4,5 voltluk bataryasını kontrol ettiğini, lambalarının yerini değiştirmesine rağmen ıslık sesinin kesilmediğini anlatmaktadır. Ama bu ıslık sesinin radyo açıldıktan 20-25 dakika sonra yavaş yavaş geldiğine değinen Eczacı Tamburi Ekrem Hamdi acilen yardım istemektedir.[61] Bütün elektrikli aletlerde olduğu gibi radyoda da herhangi bir tehlike olup olmadığı ele alınan noktalardan birisidir. Eğlence merkezli bu alet aslında futboldan ya da yüzmeden çok daha az tehlikelidir. Çünkü bu iki sporda da eğlence faktörü sakatlanma riski ile paraleldir ki radyo da böyle bir şey söz konusu değildir.[62]

Radyoda elektriğin bazen birden bire bazen ise yavaş yavaş gitmesine sebep olan esas sorun lambaların yıpranarak dilsiz kalmasıdır. Bu noktada ampullerin tellerini değiştirmek, parmaklıkları ile plakaları düzeltmek oldukça karışık bir iştir. *"Yeniden Ses Vermek İmkânı Bulundu"* adlı makale pahalıya mal olan bu tamiratın Amerika ve Fransa'da oldukça ucuza gerçekleştirildiğini belirtmektedir. *"Koks Usulüyle Tecdid"* adlı yöntemle 2,5 liralık tamirat masrafı 65 kuruşa kadar

[61] Eczacı Tamburi Ekrem Hamdi, "Telsiz Telefon Konserlerinden Memnun musunuz?", *Telsiz*, S. 16, 27 Teşrin-i Evvel 1927, s. 11.
[62] Telsiz, "Haftadan Haftaya: Tehlike Var Mı", *Telsiz*, S. 4, 21 Temmuz 1927, s. 1.

düşmektedir.[63] Radyo hakkında bilgiye sahip olmanın işi nasıl kolaylaştırdığını gösteren bu örnekten de anlaşılacağı üzere radyonun arkasında ciddi bir teknik birikim vardır. Dergi bu düzlemde radyo bilgisi olmayanların onu bu kadar rahat eleştirmelerine karşı çıkarak şunu belirtmektedir*: "Hâlbuki hiç düşünmüyordun. At binenin kılıç kuşananın derler pek de haksız değil. Elindeki ahize hep bildiğimiz makineler gibi onu kullanabilmek için biraz da işten anlamak lazım. Senin bilgilerin zaten bir takım müphem sathi bilgiden ibaret. Elektrik hakkındaki bütün sermayen mektepte hikmet imtihanında sınıf geçmek için ezberlediğin şeylerden hatırda kalan üç beş lakırdı. Anten ne işe yarar, galen nedir, detektörü neyin nesidir, toprak teli nasıl bir şeydir diye sorsalar cevap veremezsin. Şuradan buradan duyduklarından başka bir şey biliyor musun? Hem bu malumatla kalkmış yola çıkmışsın hem de bu telsizden bir şey anlamadım diye şikâyet ediyorsun. Darılma ama çok saf şeysin. Kendi cehaletini itiraf edecek yerde kabahati telsize yüklemek doğrusu çok haksızlık. Peki, ne yapmalı diyeceksin. İşte radyo etrafındaki neşriyatı takip et. Fazlaca kitap oku. Bu mümkün olmazsa haftadan haftaya Telsiz mecmuasını oku çünkü ne öğrensen kârdır. Fakat bununla beraber unutma ki öğrendiklerin öğreneceklerin bu fennin milyonda biri bile değildir."*[64]

Radyonun yararlı olabileceği noktalar da unutulmamalıdır. *"Radyo Fantezisi: Bir Amatöre Mektup Ankara İle İstanbul Arasında"* adlı makalede bu durumun ilginç örneklerinden birisini görmekteyiz. Tren seyahatlerinin ne kadar boğucu ve sıkıcı olduğuna değinen makaleye göre radyo aracılığı ile bu seyahatlerin eğlenceli hale getirilebilmesi mümkündür. Almanya'dan İngiltere'ye giderken yapılan musiki ve haber yayınları insanı boş yere konuşma ve kitap okuma külfetlerinden kurtarmaktadır. Radyonun yararlı hakkında oldukça bilgi veren Parazit lakaplı yazara göre ülkemiz trenlerinde de bu uygulamaya geçilmelidir.[65] Özellikle musiki aracılığı ile radyonun nimetlerinin önemine değinen Parazit, pek çok ülkede hastanelerde ve hapishanelerde dinletilen musikinin olumlu sonuçlar yarattığına değinmektedir. Artık radyo sayesinde hastalar ihtiyaç duydukları maneviyatı elde edebilirken mahkûmlar vaktin nasıl geçtiğini fark etmemektedirler. Dergiye göre tartışmaların ve kavgaların hiç eksik olmadığı Milletler Cemiyeti toplantılarında ara sıra musiki dinletilmesi devletlerarası sorunların sağlıklı çözülmesini de sağlayabilirdi.[66] Bu arada radyo konferanslarının yarattığı fırsatlar da unutulmamalıdır. Radyo, öğrencilerin bir dershaneye toplanarak öğretmenlerin söylediklerini dinlemeleri zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Konferanslar sayesinde uzun ve yağmurlu kış gecelerinde artık herkes ailesinin yanında ders dinleyebilmektedir. Elbette ki bunu gerçekleştirirken konferansı verenler dinleyicileri bıktırmamalıdır. Radyoda jest, mimik ve el-kol hareketlerini kullanmak mümkün olmadığından yani gözlerin görevini kulaklar yerine getirdiğinden ko-

[63] Telsiz, "Dilsiz Lambalara Yeniden Ses Vermek İmkânı Bulundu", *Telsiz*, S. 4, 21 Temmuz 1927, s. 2.
[64] Parazit, "Telsiz Telefon Şuunu: Bir Amatöre Açık Mektup", *Telsiz*, S. 10, 1 Eylül 1927, s. 1.
[65] Parazit, "Radyo Fantezisi: Bir Amatöre Mektup Ankara İle İstanbul Arasında", *Telsiz*, S. 11, 8 Eylül 1927, s. 1.
[66] Parazit, "Radyo Fantezisi: Amatöre Mektup", *Telsiz*, S. 12, 10 Eylül 1927, s. 1.

nuşmaya ara sıra şiirler eklemek anlatımın ve dinleyicinin daha canlı olmasını sağlayacaktır.[67] Dergiye göre okumak dinlemekten daha yorucudur. İşte dinlemenin kolaylığı radyonun geleceğinin hangi yönde olduğunu da belirginleştirmektedir. Öyle ki geleceğin radyosu eğlence merkezli olmaktan ziyade öğretici, bilgilendirici, yön gösterici olacaktır. Yani bugün gramofonun yerini dolduran bu alet yarın kütüphanelerin de yerini dolduracaktır.[68]

Özellikle radyonun gramafon gibi tek tipleşmemesi dergide hatırlatılan noktalardan birisidir. Bu sebeple belli bir kesim radyo yayınlarının musiki baskısından kurtarılması ve çeşitlendirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar: *"Haftanın bedii ihtiyaçlarına cevap vermek için tiyatronun radyo ile neşrini teminen radyo piyesleri yapmak, edebi mevzularda musiki ile değil sözle ifade edilecek numaralar (monologlar, şiirler, makaleler, nesirler) neşr etmek, fenni ve içtimai meseleler hakkındaki konferanslara şimdikinden fazla ehemmiyet vermek, en nihayet musikinin musiki aletleri ile çalışan parçalarından ziyade edilen kısmını tercih etmek lazımdır."*[69] Yani radyo sadece ruha hitap etmemeli, fikre de hitap etmelidir. İşinden yorgun gelen bir kişinin bu yorgunluğu müzik dinleyerek atması kadar doğal bir şey olamaz. Ama radyonun sadece bundan ibaret olduğu düşünülmemelidir. Gülünç monologlar, küçük piyesler, hikâyeler, sanatkârlarla diyaloglar ve konferanslarla radyo ilgi çekici hale getirilebilir.[70]

Radyonun geleceği hakkında ileri sürülen fikirler vardır. Özellikle radyonun elektrik aksamlarının yaşadığı küçülmeye derginin gösterdiği ileri bakış dikkat çekicidir. *"Yakın bir istikbalde bir adamın ceketine ve serpuşuna bir metre uzunlukta bir tel anten, iskarpinlerinin altına bakır kafes yani toprak teli koyması göğsüne bir mikrofon, kulağına bir telefon asması ve arkasına da icab eden batarya takımı alması veya bunları ceplerine yerleştirmesi suretiyle gezip dolaşırken telsiz telefon muhaberesi icra etmesine ne sebep tasavvur edilemeyebilir."*[71]

Dergide radyo tiyatro ilişkisi de irdelenmiştir. Derginin ilk sayısından itibaren tartışılan bu konu ilerleyen sayılarda da değerlendirilmiştir. Buna göre Fransa'da radyoda yayımlanabilecek piyesler hazırlayabilmek için adımlar atılmakta, bu adımların başarısının Türkiye'de de radyo-tiyatro ilişkisini geliştireceği savunulmaktadır.[72] Radyo-tiyatro ilişkisini anlatan bir başka makale ise derginin son sayısında yayımlanmıştır. Klasik piyeslerin göze hitap ettiğini belirten A. T'ye göre radyo-tiyatro ilişkisinde önemli olan kulağa hitap eden, dinleyicinin dikkatini çeken piyesler hazırlayabilmektir. Gözle görülebilen piyeslerde seyircilerin alkışları oyunun nasıl gittiğinin anlaşılabilmesi için oyuncuya yol gösteren bir unsudur. İşte radyo söz konusu olduğunda oyuncu dinleyicilerin ne durumda olduğunu göremediğinden daha fazla çabalayarak dinleyicinin zihnini açık tutmalıdır. Elbette ki bu hemen gerçekleştirilemez. A. T.'ye göre radyo piyesleri

67 Telsiz, "Radyoda Konferans", *Telsiz*, S. 13, 22 Eylül 1927, s. 2.
68 Telsiz, "Haftadan Haftaya Radyonun İstikbali", *Telsiz*, S. 6, 4 Ağustos 1927, s. 1.
69 Telsiz, "Haftadan Haftaya: Ebdal Bir Neşriyat Programı", *Telsiz*, S. 2, 7 Temmuz 1927, s. 3.
70 Telsiz, "Telsiz Yalnız Ruha mı Hitap Eder?", *Telsiz*, S. 6, 4 Ağustos 1927, s. 6.
71 Telsiz Mühendisi, "Yakın Bir İstikbalde", *Telsiz*, S. 4, 21 Temmuz 1927, s. 3.
72 Telsiz, "Telsiz, Telefon ve Tiyatro", *Telsiz*, S. 1, 30 Haziran 1927, s. 2.

Telsiz, 14 Temmuz 1927, S. 3, s. 1.

hazırlanmadan önce yapılması gereken tıpkı sinemada olduğu gibi radyo tiyatrosunun da kendi sanatkârlarını yetiştirmesidir. [73]

Musikiye mi yoksa şiirlere, tiyatroya, monologlara mı daha fazla yer verilmesi gerektiğini tartışan dergi, Amerika ve Avrupa'da düzenli şekilde musiki konserleri verildiğini bazense yayınlara konferansların eklendiğini belirtmektedir. Türkiye'de de bu yöntemin izlenmesinin doğru olduğunu savunan dergiye göre musiki programlarını düzenlerken dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Türkiye'de konserler ayarlanırken iki çerçeve göz önünde bulundurulmalıdır. Birincisi Türkiye'de ve yurt dışında bulunan Türk ve Doğulu dinleyiciler. İkincisi ise Avrupalı dinleyiciler. İşte bu iki dinleyici kitlesi nedeniyle radyo programlarında hem alaturka hem de alafranga musikiye yer verilmelidir.[74]

Radyo yayınlarının ne zaman başlayıp ne zaman biteceği tartışması derginin Avrupa bağlamında aktardıklarından birisidir. Avrupa'da radyonun daha yaygın olması nedeniyle köyler de en az şehirler kadar radyo yayınlarına erişebilmiştir. İşte bu köylüler ile şehirliler arasında yayınların hangi saatler arasında olması gerektiğine dair bir tartışma yaratmıştır. Tarlada çalışan ve sabahın erken saatlerinde uyanmak zorunda kalan köylüler yayın akışının en güzel programlarını akşamın ilk saatlerinde dinlemek isterken, şehirliler genelde erken yatmak zo-

[73] A.T., "Radyo ve Tiyatro", *Telsiz*, S. 18, 14 Teşrin-i Sani 1927, s. 2.
[74] Telsiz, "Haftadan Haftaya: Radyo Postalarımız ve Musikimiz", *Telsiz*, S. 3, 14 Temmuz 1927, s. 1.

runda olmadıklarında gece yarısını tercih ederler.[75] Türkiye'deki durum ise köylülerin radyo yayınları ile fazla içselleşememesinden dolayı şehir merkezlidir. Ancak Türkiye'de şehirler eksenli bir saat tartışmasının olduğunu söyleyebiliriz. *"Bizde Türkiye'mizde bu nispette bir saat meselesi yok. Yalnız radyonun yeni neşriyata başladığı zamanlarda konserlerin saat beşte başlaması hayli şikâyetlere mucib olmuştur. Birçok kimseler hemen herkesin bu saatte işleri başında olduğundan radyodan istifade edemediklerini ileri sürüyorlardı. Bu haklı iddialara rağmen Telsiz Telefon Şirketi neşriyat saatlerini değiştirmedi. Zira neşriyatın hitam bulacağı saat yaz gecelerinin kısalığı nazar-ı dikkate alınarak nisbet edildiği için bu neşriyatın başlangıcını geri almak neşriyatı azaltmaktan başka bir netice vermiş olmayacaktır. Telsiz Telefon Şirketi halkımızın radyodan edecekleri istifadeyi alacakları zevki eksiltmemek için itirazları nazar-ı dikkate almadı. Vakıa bu şekilde bir kısım halk neşriyat erken başladığından dolayı dinleyememekteydi. Fakat abonelerin bir kısm-ı mühimi mesela evlerde kadınlar bu erken yapılan neşriyattan mükemmel istifade ediyorlardı."*[76]

İzzet Sıtkı'ya göre gündüz saat dört, dört buçukta memur, tüccar ya da işçi hiçbirisi işini gücünü bırakıp da yayınları dinleyememektedir. Bu nedenle saat altı, altı buçukta yayınlar başlarsa takip etmek mümkün olabilir.[77] Elbette ki bu zaman meselesi dergide radyonun kışın mı yoksa yazın mı daha çok sevildiğinin tartışılmasına da neden olmuştur. Kışın soğuktan donan halk sıcak dans odalarına koşarken, yazın deniz banyolarına akın etmektedir. İşte mevsime göre eğlencenin değiştiği düşünüldüğünde radyonun da mevsimden mevsime farklılaştığı akla gelebilir. Yazın serinleyebilecekleri köylere kaçanlar yanlarında götürecekleri küçük bir radyo ile yerli ve yabancı musikileri, haberleri, borsayı takip edebilirler. Kışın ise her gün lüks bir eğlence yerine gitmek aile bütçesinde külfet yaratır. Her zaman farklı bir yere gitmek isteyen kadınlar en fazla ayda birkaç kez lüks eğlence yerlerine gidebilir. İnsan bir hafta çalıştıktan sonra dinlenmek, eğlenmek ister. İşte dergiye göre dışarıda kar yağarken içeri de sıcak sıcak radyo dinlemek kış günlerinin en sevimli eğlencelerindendir. [78]

Dergiye göre radyonun yararları kavga eden iki gurubun yatıştırılmasında da kendisini göstermektedir. Trabzon'da meydana gelen bir kavgayı ele alan dergi olayın gelişimini ve nasıl çözümlendiğini şu şekilde anlatmaktadır: *"Radyo Trabzon'da vuku-i muhakkak bir cinayete mani olmuş, iki ailenin saadetini kurtarmıştır. Nasıl mı? İşte tafsilatı: Trabzon karielerimizden birinin bize verdiği malumata nazaran bir gazinoda ehl-i keyf oturmuşlar. Hem kafaları tütsülemeye hem de radyo konseri dinlemeye başlamışlar. Biraz sonra kadehlerde pek uslu duran içkiler midelerde isyan etmiş ve bir kadın yüzünden müşterilerden ikisi kavga etmişler. Bıçaklar çekilmiş revolverler havada daire çizmiş. Gazinoda bulunan kabadayıları ayırmak üzere yaklaştıkları bir sırada hoparlörden kuvvetli bir ses duyulmuş: Beş dakika istirahat sonra Zeynep şarkısı. Gür bir sesle bildirilen bu beş dakikalık istirahat herkesi güldürmüş ve kavgaları ayırmak isteyen kabadayılar Ey siz de beş dakika istirahat ediniz telsizin verdiği istirahate hepimiz tabiyiz diyerek kavgayı*

[75] Telsiz, "Saat Meselesi", *Telsiz*, S. 14, 29 Eylül 1927, s. 2.
[76] *A.g.m.*, s. 2.
[77] İzzet Sıtkı, "İstanbul Radyosu'nun Samileri Arasında", *Telsiz*, S. 3, 14 Temmuz 1927, s. 9.
[78] Telsiz, "Haftadan Haftaya: Sadık Bir Dost", *Telsiz*, S. 7, 11 Ağustos 1927, s. 1

yatıştırmışlardır. Radyo bu suretle lüzumsuz yere kan dökmeye hazırlanmış adamları bile güldürmüş ve bir facianın önüne geçmiş bulunmaktadır."[79]

Dergide hikâyelere de yer verilmiş, radyo ile alakalı küçük hikâyeler yayımlanarak radyo ilgisi arttırılmaya çalışılmıştır. Ancak hikâyelerden daha da önemlisi *Mişel Strogof'un Torunu"* başlıklı romanın her hafta düzenli bir şekilde yayımlanmasıdır. Jules Verne'nin Mişel Strogof romanının devamı niteliğindeki bu eser Oktav Beliyar tarafından hazırlanmış olup *"Jules Verne Mükâfatı"* adlı yarışmada birincilik ödülü kazanmıştır. Telsiz bu metni yayımlayarak okuyucularına edebi anlamda da bir birikim sağlamaya çalışmıştır.[80]

Dergide İstanbul radyosu hakkında bilgi verip bu radyoda yayınların nasıl yapıldığını anlatan makaleler de bulunmaktadır. Derginin 2. sayısında yayımlanan *"İstanbul Stüdyosunun Kontrol Amplifikatör Odası"* adlı makalede yayınların nasıl yapıldığı değerlendirilmektedir. Yazıdan öğrendiğimiz iki amplifikatör makinesi stüdyo mikrofonunda mevcut olan hafif elektrik cereyanını bir milyon defa büyüttükten sonra bir çift tel aracılığı ile 22 km uzaklıktaki Kemerburgaz İstasyonu'na ulaştırmaktadır. Amplifikatör odasında bulunan memur bir ahize makinesi ve kulaklık yardımıyla düzenli bir şekilde Kemerburgaz İstasyonu'nu dinleyerek stüdyodaki seslerin oluşturduğu cereyanı temizlemektedir.[81] Radyo yayınlarının nasıl hazırlandığın anlatan bir diğer makale ise bize oldukça bilgi sağlamaktadır. *Telsiz*'e göre yayınlar için en başta kullanışlı bir stüdyo gereklidir. Otla kaplanmış büyük bir odadan oluşan stüdyoda pencereler sıkı sıkı kapalıdır, bir köşede piyano, nota sandalyeleri ve tabureler varken diğer bir köşede ısıyı dağıtan büyük bir vantilatör vardır. Ancak bu vantilatörü her zaman kullanabilmek mümkün değildir. Çünkü vantilatörün çıkarttığı ses dağılarak bütün dinleyicilere ulaşmaktadır. Bu nedenle vantilatör ancak dinlenme aralarında çalıştırılabilmektedir.[82] Şüphesiz ki spiker bir başka önemli unsurdur. Radyo programlarının düzenini sağlayan spiker, konuşmadan, işaretleşerek iki parça arasındaki başlangıç parçasının ismini söyler, aletlerin akort edilip edilmediğine dikkat eder.[83] İstanbul istasyonunda iki tür sanatkâr çalışmaktadır: *"Bir kısmı daimi saz heyeti ve orkestra heyetidir ki muayyen aylıkları vardır. Diğer kısmı stüdyo lehçesinde ekstra namı ile yad edilenlerdir ki haftanın muayyen günlerinde gelirler. Bu sonuncular her gelişlerinde kendileriyle evvelce tekrar ettirilmiş bir ücret alırlar. İşte bu artistlerin heyet-i mecmuasına istinaden programlar tanzim ediliyor. Programlar yapılırken nazar-ı dikkatten dûr tutulmayacak mesailden biri de bunların yeknesak olmasının temindir. Bu mesele bir telsiz telefonun en hayati bir işidir. Ve radyonun hususiyetinden dolayı epeyce müşkülatı vardır."*[84]

---

[79] Telsiz, "İstanbul Radyosu", *Telsiz*, S. 6, 4 Ağustos 1927, s. 2.
[80] Telsiz, "Mişel Strogof'un Torunu", *Telsiz*, S. 3, 14 Temmuz 1927, s. 7.
[81] Telsiz, "İstanbul Stüdyosunun Kontrol Amplifikatör Odası", *Telsiz*, S. 2, 7 Temmuz 1927, s. 4.
[82] Radyo Bülbülü, "Akşamları Zevkle Dinlediğiniz Konserler Nasıl Hazırlanıyor?", *Telsiz*, S. 3, 14 Temmuz 1927, s. 3.
[83] *A.g.m.*, s. 4.
[84] Radyo Bülbülü, "Telsiz Telefon Konserleri Nasıl Hazırlanıyor", *Telsiz*, S. 4, 21 Temmuz 1927, s. 5.

Telsiz, 8 Temmuz 1927, S. 2., s. 4.

Bu arada programların 45 gün önceden hazırlandığını da öğrenmekteyiz. Uzmanların denetiminden geçen bu programın yayınında sorunlar en aza indirilmeye çalışılır. En basitinden sanatçılardan herhangi birisi hastalanacak olursa hemen onun yerini doldurabilmek için önlem alınır.[85]

Derginin radyonun sağlıklı gelişimi ve yayılımı için bir radyo kulübü oluşturmayı teşvik ettiğini de görmekteyiz. 16. sayıda yayımlanan *"Biz de Radyo Kulübü Tesis Etmeliyiz"* adlı makaleye göre bir kulübe gereksinimin iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki telsizin, ahizenin, kulaklıkların ve hoparlörlerin nasıl kullanılacağını bilmememizdir. İkincisi ise Avrupa ve Amerika kadar yatırım yapmamamızdır. Makalenin yazarı Mühendis Necip Celal'e göre bilgilendirme hedefi radyo kulübüne giden yolu kolaylaştıracaktır.[86] Ama dergi burada radyo kulübü açma zorunluluğunu radyo amatörlüğü hastalığı ile özdeşleştirmektedir. Bunu günümüz masaüstü bilgisayar fanlarının durumuna benzetebiliriz. Geniş seçenekleri ile güçlü bir bilgisayar toplamak ya da sonraki süreçte o eskiyen bilgisayarı güncelleştirmek pek çok donanım bileşeninin satın alınmasından ve tekrar tekrar sökülüp takılmasından oluşan yoğun bir sürece işaret eder. İşte bu makaleden öğrendiğimiz üzere benzer durum *Telsiz* dergisinin yayımlandığı yıllarda radyo ve bileşenleri için de geçerlidir. *"Kim bilir şu yazıları okuyan ne heveskârlar vardır ki kendi de tek tür ahizesinden başka elektron lambası görmemiştir. Bir tek lambalı ahize yapabilmek için deli olur. Bir süper heterodini kullanmak için ise hayatın birkaç ayını fedaya razıdır. Muhterem kariem radyo amatörlüğü öyle bir hastalıktır ki şakası yoktur. Öğrendikçe zorlaşır zorlaştıkça zevki artar. Benim kendi hesabıma şafak*

[85] *A.g.m.*, s. 6.

[86] Mühendis Necip Celal, "Biz de Radyo Kulübü Tesis Etmeliyiz", *Telsiz*, S. 16, 27 Teşrin-i Evvel 1927, s. 1.

sökünceye kadar çalıştığım günler çoktur. Böyle şeylerle hiç alakası olmadığı halde bilahire radyo hastalığına tutulan büyük tüccarlarımızdan birisini tanırım ki bir lokma yemeğini bile ahizesinin başında ve sol eli kondansatörde yerdi. Bunun sebebini hiç araştırdınız mı? Radyo eğlence vasıtalarının hiç birisine benzemez. Bir gramafon alırsınız. İlk heves günlerinde çalarsınız sonra unutursunuz fakat radyo öyle değildir.'[87]

Mühendis Necip Celal'e göre bu, insanoğlunun her şeye sahip olma arzusundan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden Avrupa ve Amerika'daki istasyonların sayısı günden güne artmaktadır; ama ülkemizde bu artışın ve nasıl algılandığı cevaplanması gereken sorulardan birisidir. Çünkü Türkiye'de bulunan basın-yayın organları radyoya mesafeli yaklaştığından herkesi kapsayan geniş bir bilgilendirme gözlemlenememektedir. Hatta gazeteler radyoyu yeni nesil gramofon olarak tanıtmaktadırlar. Bu noktada basın-yayın organlarının radyonun yararlarını görmezden gelmesinin altında yatanın piyasa koşulları olduğu *Nutuk* okunduğunda görülmüştür. Aslında *Nutuk*'un radyoda yayımlanmasının getireceği pek çok yarar vardır. *Nutuk*'un radyo ile yayımlanması için her türlü hazırlığın yapıldığını belirten dergi durumu şu şekilde özetlemektedir: *"Fakat son günlerde Gazi hazretleri eserlerini Tayyare Cemiyeti menfaatine terk ettiklerinden ve Tayyare Cemiyeti de Nutku tab ettirmek suretiyle mühim bir varidat elde edeceğinden Nutk'un telsiz telefonla neşrinden sarf-ı nazar edilmiştir. Bu hal muhterem samilerimizin hissiyatına hakikaten fevt olmuş bir fırsat teşkil ederse de biz ortada vatani bir emr-i hayr mevzu bahis olmasına göre hiç te mütteessif değiliz."*[88] İşte dergiye göre benzer durumların yaşanmamasının yolu bir radyo kulübü oluşturmaktır. [89] Radyo kulübü sayesinde hem radyo bilgisinin nasıl daha iyi yayılabileceği hem de bir radyo dilinin nasıl oluşturulabileceği tartışılacaktır. Yazara göre en başta radyo terimlerinde Türkçe, Arapça ve Batı dillerinden kaynaklanan bir karmaşa mevcuttur. Bu karmaşayı ortadan kaldırmanın yolu ise Batı dillerindeki kavramları Türkçe ile bütünleştirmektir.[90] Hayreddin'e göre bir radyo kulübü oluşturulması ve bu kulübün bir Türkçe radyo terimleri kaynağı yaratması Türkçe'nin bilimsel faaliyetlerdeki yeterliliğini de açığa çıkartacaktır.[91]

Telsiz'de başlangıçtan itibaren irdelenen konulardan bir başkası ise musikidir. Özellikle alaturka ve alafranga farklılığını ele alan bu makaleler hem ülkemizdeki Doğu-Batı tartışmasının farklı bir çeşidine ışık tutmakta hem de musikimizin nasıl olması gerektiğine değinmektedir. 4. sayıdaki *"Klasik Türk Musikisi"* adlı makale musikimizin geçmişi hakkında bilgi vererek bir dönemlendirme yapmıştır. Buna göre Türk musikisi altı döneme ayrılmıştır. İlk dönem Abdülkadir Meragi'den İstanbul'un Fethi'ne kadar süren dönem olup bu yıllarda musiki mistik bir hava kazanmıştır. İkincisi ise İstanbul'un alınmasında Lale Devri'ne

[87] *A.g.m.*, s. 1.
[88] Telsiz, "Büyük Reisimiz Gazi Hazretleri Aylardan Beridir Bekleyen Nutuklarını İrad Ettiler", *Telsiz*, S. 16, 27 Teşrin-i Evvel 1927, s. 5.
[89] Mühendis Necip Celal, *a.g.m.*, s. 2-3.
[90] *A.g.m.*, s. 3.
[91] Hayreddin, "Bizde Bir Radyo Kulübü Tesis Etmeliyiz", *Telsiz*, S. 17, 10 Teşrin-i Sani 1927, s. 12.

kadar süren yılları kapsamakta olup Bizans ve Rönesans etkilerinin hissedildiği dönemdir. Lale Devri'nden II. Mahmut'un saltanatına kadar süren yıllar ise üçüncü dönemdir. Dördüncüsü ise Tanzimat yıllarını kapsamakta olup özellikle İtalyan etkisinin hissedildiği dönemdir. Beşinci dönem Anakreontik olarak adlandırılırken altıncı dönem Tanburi Cemil ve Türk musikisine getirilen yenilikler olarak nitelendirilmiştir.[92] Dergiye göre musiki ya da dil tartışmaları gün yüzüne çıktığında Türkiye'de bunlar üstüne hemen hararetli bir tartışma yapılır, ancak aradan biraz zaman geçince bu tartışmalar unutulur, bir süre sonra ise kaldığı yerden devam etmek yerine yeni baştan başlayarak bir kısır döngü içinde sürüp gider.[93] Bu düzlemde dergi musiki tartışmasında iki grubun var olduğunu belirtmektedir. Alafranga musiki taraftarlarına göre Türk musikisinde modern bir ıslahata girişilmeli, musikimiz doğrudan doğruya Batı musikisine dönüştürülmelidir. Tabii bu grubun düşünmediği nokta Türkiye'ye has namelerin nasıl Batı nameleri ile örtüştürülebileceğidir. Alaturka taraftarlarına göre ise musikinin herhangi bir değişime ihtiyacı yoktur. Çünkü belli bir birikimle oluşan bu musiki oldukça yeterlidir. Ancak burada önemli olan husus musikinin dönemin değişimlerine nasıl uydurulacağıdır. Sonuç itibari ile musikimizin yeni değişiklikleri takip etmemesi onun uluslararası bir konuma ulaşamaması anlamına gelmektedir.[94] Rauf Yekta'ya göre aslında bu iki görüşün yanında bir üçüncüsü de vardır. "*Aramızda üçüncü bir zümre daha vardır ki bu bahiste asıl onların davet edilmesinin lüzumuna kaniyim. Bu üçüncü zümrenin düşüncesi garp musikisinin vesait-i tekamüliyesinden istifade ederek Türk musikisini ıslah ve terakki ettirmektir. İşte ancak bu zümreye dâhil olan zevatın ıslaha müteallik fikirlerini ortaya atmalı. Zaten Avrupa'nın meşhur musiki âlimleri de tamamıyla bu üçüncü zümrenin düşüncesine iştirak etmektedirler.*"[95] Halil Bedii ise musikimizin milli ve çağdaş olmasını arzulamaktadır. Musikimiz ona göre mili tarih, milli hayat ve milli sesin ilhamıyla şekillenecektir. Bu süreçte unutulmaması gereken Anadolu'nun halk musikisidir. Tabii bütün bunların yanında moderni yakalayabilmek için Batı musikisinden yararlanılması gerektiği de hatırda tutulmalıdır.[96] Şekip Memduh ise alaturka, alafranga musikilerinin kaynaştırılmasına güzel bir örnektir. Onun bestelerinde derhal fark edilebilecek olan nokta alaturka bir musiki namesine alafranga bir musiki namesini katmış olmasıdır. Öyle ki Şekip Memduh'un eserlerini dinleyen bir Batılı bu eserlerde kendi musikisinin namelerinden esintiler bulmakta zorlanmaz.[97]

[92] Telsiz, " Klasik Türk Musikisi", *Telsiz*, S. 4, 21 Temmuz 1927, s. 7.
[93] Telsiz, "Mecmuamız Musiki Münakaşalarına Sayfalarını Açıyor", *Telsiz*, S. 5, 28 Temmuz 1927, s. 3.
[94] *A.g.m.*, s. 4.
[95] Rauf Yekta, "Türk Musikisi Nasıl Islah Olunabilir?", *Telsiz*, S. 8, 18 Ağustos 1927, s. 1.
[96] Halil Bedii, "Milli ve Asri Türk Musikisi Hangi Mevkidedir?", *Telsiz*, S. 9, 25 Ağustos 1927, s. 1.
[97] Telsiz, "İstanbul Radyosu Sanatkârlarından Şekip Memduh", *Telsiz*, S. 8, 18 Ağustos 1927, s. 10.

VI. Sonuç

XX. yüzyıla değer katan teknolojik yeniliklerden birisi olan radyo, yarattığı olanaklarla geçmişten günümüze toplumu yönlendiren güçlerden birisi olmuştur. Kapitalizm ile Sanayi Devrimi'nin birleşimi olan bu ürün bilim ve teknikte insanın ulaştığı üst noktalardan birisi olmanın verdiği fırsatlarla toplumun gündelik hayatına, siyasetine, sanatına nitelikli katkılar sağlamıştır. Radyo sayesinde artık bilgi bir taraftan bir tarafa daha hızlı ulaşıp devlete, sanata, topluma şekil vermektedir. XIX. yüzyıl bilim ve tekniğinin toplamı olan bu alet sayesinde en büyük idari birimden en küçük idari birime kadar her türlü yapı merkezi kültürün istekleri çerçevesinde değişmeye başlamıştır. Ancak radyo üstündeki ulusal etki hemen ortaya çıkmamıştır. Başlangıçta bir eğlence ve bilgilendirme aracı olarak algılanan radyo, siyaset üstünde kısmi bir etkiye sahipti. Tabii bu o kadar uzun sürmeyecek XX. yüzyıl siyasetine yön veren ideolojiler 1930'lu yıllardan itibaren radyoyu bir propaganda aracı haline getireceklerdir. Bu durum ülkemizde de geçerli olacaktır. *Telsiz* dergisinden yola çıkarak şunu söyleyebiliriz ki 1920'li yılların ortamında Türkiye'de radyo ulusal hedeflere hitap eden, bu hedeflere yön veren ya da onları değiştiren bir güç değildir. Derginin bilinçli bir şekilde siyasi konulardan uzak durması, radyoyu bir eğlence ve bilgilendirme aracı olarak tanımlaması anlatmak istediğimiz noktayı görünürleştirmektedir. Her ne kadar radyo yayına başlamış olsa da radyoda yeni devletin dinamiklerini somutlaştıran yayınların azlığını *Telsiz* dergisindeki metinlerden takip edebilmek mümkündür. Sonuç olarak devletin kurucuları pozitivizmi topluma yansıtmaya çalışsalar da toplumun çoğunluğunun geleneklerdeki ısrarı adımların etkisine yön vermiştir. Bu sebeple radyo ilk yıllarda ülkemizde bir propaganda aracı olarak kullanılmamıştır. Aslında dergideki makalelerin yoğunluğundan da anladığımız üzere radyo, bilim ve teknik ile bağlantısı yüzyıllardır kopmuş bir toplumu ve devleti bilim ve tekniğin modern değerleriyle tanıştırıp çağı yakaladım ya da yakalayabiliyorum demenin hızlı yollarından birisidir. Gerçekten de dergide bulunan yazılar bu duruma işaret etmekte, deneye, akla, gözleme dayanan bilgi, eski bilgi üretim yöntemlerinin önüne geçirilmektedir.

Derginin içeriğini oluşturan yazılara baktığımızda radyo hakkında verilen genel bilgilerin önemli bir yekûn tuttuğunu görmekteyiz. Derginin hedefinin bu teknik yeniliği tanıtmak olduğunu düşündüğümüzde bu gayet normaldir. Bilgilendirme çerçevesinde dikkat çeken ise Türkiye kadar diğer ülkelerin de irdelenmesidir. Kısa bir süre yayımlanmasına rağmen derginin miras bıraktığı bilgi birikimi ile yurt dışında radyoyu tanıtmakta başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Radyonun gelişimini anlatan yazılar bu aletin hem ulusal hem de uluslararası boyutta kabul gördüğünü ve toplumsal birlikteliğe katkı sağladığını da göstermektedir. Sonuç itibari ile Batı'da geliştirilen radyo tekniği buradan diğer ülkelere yayılmakta, bir nevi Batı kültürünün diğer kültürler arasındaki etkileşimini üst seviyeye çıkartmaktadır. Elbette ki bu Batılılaşmanın bir üst kültür olarak diğer kültürlere hâkim olmasını da hızlandırmaktadır.

Dergi, sadece genel bilgiler vermemiş radyonun nasıl kullanılacağını öğreterek bu tekniğin gideceği yönü de etkilemeye çalışmıştır. Radyo hakkındaki bu

bilgilendirme radyo bilimi ve tekniği hakkındaki birikimin artmasına yol açmıştır. Öncesinde gramafon evlerde bulunan içi kurcalanacak bir alettir; ama radyo daha gelişkin yapısıyla ev içi teknik uğraşının o zamanki üst noktalarından birisidir. Teknik konuları, bilimsel verileri kâğıt üstünde gören bir kişi için radyo, güçlendirilebilirlik seçeneği ile ev içinde teknik ve bilimsel bilginin uygulanabilirliğine yol açmıştır. Günümüz bilgisayar piyasasında olduğu gibi nasıl daha hızlı bir bilgisayar için çeşitli bileşenleri değiştirmek gerekiyorsa o zaman da yurtdışı istasyonlarını dinleyebilmek için lamba sayınızı arttırmanız gerekiyordu.

Telsiz' deki yazılara göre radyo eğlence ve eğitim için de kurgulanabilecek bir alettir. Şirket radyoculuğu döneminde radyo yayınları büyük oranda eğlence temalıdır. Özellikle yayınların büyük çoğunluğunu musiki oluşturmuş ancak musiki haricinde neler yapılabileceği de tartışılmıştır. Radyo tiyatrosu derginin önerdiği yöntemlerden birisidir. Kulağa hitap eden tiyatronun jest ve mimiklerin yokluğunda geçerliliğinin sınırlı olduğunu belirten dergi için radyo tiyatrosu geliştirilebilir bir seçenektir. Eğitim söz konusu olduğunda ise radyo aracılığıyla bilgilendirici konferanslar vermek hatta dersler işlemek mümkündür. Bu arada dergide musikiden hareketle Batılılaşma da tartışılmıştır. Musiki eksenli metinlerde alaturka ve alafranga musikilerin yararları ve zararları irdelenmiş ama son noktada bu iki musikiyi kaynaştıran yeni bir musiki tıpkı Şekip Memduh örneğinde görüldüğü gibi hedeflenmiştir. Aslında ilk sayısından itibaren Fransızca içerikle çıkan dergi Batı taraftarı olarak algılanmıştır. Tabii bu Batılılaşma süreci derginin kendisini uluslararası bir boyuta taşıma çabası ile yurt içi dinleyicilerinin arasında pek çok Avrupalı müşterinin olmasından kaynaklanmaktaydı. Dergi Fransızca ve Türkçeyi kullanarak hem Avrupa'da hem de Ortadoğu'da bulunan toplumlara hitap etmeye çalışmış hatta kendisini bir nevi bu iki kutbu bütünleştiren güç olarak görmüştür.

Sonuç itibariyle iletişim tarihinde belirleyici bir yere sahip olan radyo ülkemizde Cumhuriyet'in ilk yıllarında kendisini göstermiş, *Telsiz* dergisi sayesinde hakkında bir bilinç oluşturulmuştur. *Telsiz* dergisinin bize sağladığı birikim oldukça dikkat çekici olduğundan bu dergi üstüne yaptığımız değerlendirme basın tarihimizin önemli unsurlarından birisini açığa çıkartmıştır. Cumhuriyet tarihinin sonraki yıllarında radyonun farklı şekillerde oynadığı rolü düşündüğümüzde onun kökenine inip bu kökeni analiz etmek Türkiye'de düşünce tarihinin izlediği yolu şüphesiz ki farklı bir noktadan aydınlatmaktadır.

Kaynakça

T., "Radyo ve Tiyatro", *Telsiz*, S. 18, 14 Teşrin-i Sani 1927, s. 2.

Ahıska, Meltem, *Occidentalism İn Turkey: Questions of Modernity and National Identity*, London, I. B. Tauris Publishers, 2010.

Aksan, Tülay, "Radyo", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C. 6., İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay., 1993, s. 293.

Altunbaş, Hüseyin, *Başlangıçtan Günümüze Radyo ve Radyo Reklamcılığı Türkiye'de Yerel Radyo İstasyonlarının Reklam Aracı Olarak Kullanılışı Sorunları ve Model Önerileri*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

Aziz, Aysel, *Radyo ve Televizyona Giriş*, Ankara, A.Ü. S.B.F. Yay., 1981.

B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 1470/169-6, 25 01 1925.

B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 2014, 31 05 1925.

B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 2994, 06 01 1926.

B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 3970, 08 08 1926.

B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 4269/167-27, 27 10 1926.

B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 461/167-12, 13 04 1924.

B.C.A. *Bakanlar Kurulu Kararları (1920-1928),* 830/167-13, 25 08 1924.

Cankaya, Özden, *Dünden Bugüne Radyo Televizyon*, İstanbul, Beta Basım Yay., 1997.

Doğaner, Yasemin, "Atatürk Döneminde Radyo", *Türkler*, C. 18., Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002, s. 376.

Eczacı Tamburi Ekrem Hamdi, "Telsiz Telefon Konserlerinden Memnun musunuz?", *Telsiz*, S. 16, 27 Teşrin-i Evvel 1927, s. 11.

Gülizar, Jülide, "Türkiye Radyoları", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s. 2739.

Halil Bedii, "Milli ve Asri Türk Musikisi Hangi Mevkidedir?", *Telsiz*, S. 9, 25 Ağustos 1927, s. 1-2.

Harman, Chris, *Halkların Dünya Tarihi: Taş Çağından Yeni Binyıla*, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul, Yordam Kitap, 2009.

Hayreddin, "Biz de Bir Radyo Kulübü Tesis Etmeliyiz", *Telsiz*, S. 17, 10 Teşrin-i Sani 1927, s. 12.

İzzet Sıtkı, "İstanbul Radyosu'nun Samileri Arasında", *Telsiz*, S. 3, 14 Temmuz 1927, s. 9-10.

Kasım, Metin, "Hitler Döneminde Propaganda Aracı Olarak Radyo", *Selçuk İletişim,* C. 6, S. 4, 2011, 70-71.

Kocabaşoğlu, Uygur, *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna: TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri*, Ankara, A.Ü. S.B.F. Yay., 1980.

M. C., "İstanbul ve Civarında Bazı Amatörler Niçin Dinleyemiyorlar?", *Telsiz*, S. 7, 11 Ağustos 1927, s. 5-6.

McNeill, William H., *Dünya Tarihi*, Çev. Alaeddin Şenel, Ankara, İmge Kitabevi Yay., 2007.

Mithat Sadullah, *Yurt Bilgisi*, İstanbul, Hilal Matbaası, 1927.

Mühendis Necip Celal, "Biz de Radyo Kulübü Tesis Etmeliyiz", *Telsiz*, S. 16, 27 Teşrin-i Evvel 1927, s. 1-3.

Parazit, "Radyo Fantezisi: Amatöre Mektup", *Telsiz*, S. 12, 10 Eylül 1927, s. 1.

Parazit, "Radyo Fantezisi: Bir Amatöre Mektup Ankara İle İstanbul Arasında", *Telsiz*, S. 11, 8 Eylül 1927, s. 1.

Parazit, "Telsiz Telefon Şuunu: Bir Amatöre Açık Mektup", *Telsiz*, S. 10, 1 Eylül 1927, s. 1.

Pointing, Clive, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, Çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul, Alfa Yay., 2011.

Radyo Bülbülü, "Akşamları Zevkle Dinlediğiniz Konserler Nasıl Hazırlanıyor?", *Telsiz*, S. 3, 14 Temmuz 1927, s. 3-4.

Radyo Bülbülü, "Telsiz Telefon Konserleri Nasıl Hazırlanıyor", *Telsiz*, S. 4, 21 Temmuz 1927, s. 5-6.

Rauf Yekta, "Türk Musikisi Nasıl Islah Olunabilir?", *Telsiz*, S. 8, 18 Ağustos 1927, s. 1-2.

Serarslan, Meral, *Radyo Televizyon Düzeninde Değişimler Arayışlar ve Türkiye*, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 1993.

Telsiz Mühendisi, "Memleketimizde Telsiz, Telefon, Postalarını Nasıl Tesis Ettik?", *Telsiz*, S. 1, 30 Haziran 1927, s. 3-7.

Telsiz Mühendisi, "Radyo Samilerine Fenni ve Ameli Tavsiyeler Ahize Hataları ve Arızları", *Telsiz*, S. 2, 7 Temmuz 1927, s. 5.

Telsiz Mühendisi, "Yakın Bir İstikbalde", *Telsiz*, S. 4, 21 Temmuz 1927, s. 3.

Telsiz, "Bahri Mahiyeti Geçen Bired ve Arkadaşları Nasıl Kurtuldular?", *Telsiz*, S. 5, 28 Temmuz 1927, s. 1-2.

Telsiz, "Başlarken", Telsiz, S.1, 30 Haziran 1927, s. 2.

Telsiz, "Büyük Reisimiz Gazi Hazretleri Aylardan Beridir Bekleyen Nutuklarını İrad Ettiler", *Telsiz*, S. 16, 27 Teşrin-i Evvel 1927, s. 5.

Telsiz, "Dilsiz Lambalara Yeniden Ses Vermek İmkânı Bulundu", *Telsiz*, S. 4, 21 Temmuz 1927, s. 2.

Telsiz, "En Ucuz Ahize", *Telsiz*, S. 3, 14 Temmuz 1927, s. 2.

Telsiz, "Haftadan Haftaya Radyonun İstikbali", *Telsiz*, S. 6, 4 Ağustos 1927, s. 1.

Telsiz, "Haftadan Haftaya: Ebdal Bir Neşriyat Programı", *Telsiz*, S. 2, 7 Temmuz 1927, s. 3.

Telsiz, "Haftadan Haftaya: Radyo Postalarımız ve Musikimiz", *Telsiz*, S. 3, 14 Temmuz 1927, s. 1.

Telsiz, "Haftadan Haftaya: Sadık Bir Dost", *Telsiz*, S. 7, 11 Ağustos 1927, s. 1.

Telsiz, "Haftadan Haftaya: Tehlike Var Mı", *Telsiz*, S. 4, 21 Temmuz 1927, s. 1.

Telsiz, "İstanbul Radyosu Sanatkârlarından Şekip Memduh", *Telsiz*, S. 8, 18 Ağustos 1927, s. 10.

Telsiz, "İstanbul Radyosu", *Telsiz*, S. 6, 4 Ağustos 1927, s. 2.

Telsiz, "İstanbul Stüdyosunun Kontrol Amplifikatör Odası", *Telsiz*, S. 2, 7 Temmuz 1927, s. 4.

Telsiz, "İstanbul Telsiz Telefon Postasının Samileri Arasında", *Telsiz*, S. 2, 7 Temmuz 1927, s. 9.

Telsiz, "Klasik Türk Musikisi", *Telsiz*, S. 4, 21 Temmuz 1927, s. 7.

Telsiz, "Macaristan'ın Yüksek Kuvvetli Telsiz İstasyonu", *Telsiz*, S. 14, 29 Eylül 1927, s. 5.

Telsiz, "Mecmuamız Musiki Münakaşalarına Sayfalarını Açıyor", *Telsiz*, S. 5, 28 Temmuz 1927, s. 3-4.

Telsiz, "Mişel Strogof'un Torunu", *Telsiz*, S. 3, 14 Temmuz 1927, s. 7-8.

Telsiz, "Radyo Ahizenizi Nasıl İntihab Etmeliyiz?", *Telsiz*, S. 6, 4 Ağustos 1927, s. 3-4.

Telsiz, "Radyoda Konferans", *Telsiz*, S. 13, 22 Eylül 1927, s. 2.

Telsiz, "Rusya'da Telsiz Telefon", *Telsiz*, S. 12, 10 Eylül 1927, s. 7.

Telsiz, "Saat Meselesi", *Telsiz*, S. 14, 29 Eylül 1927, s. 2.

Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Amerika", *Telsiz*, S. 12, 10 Eylül 1927, s. 3.

Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Avusturya'da Radyo Müzesi", *Telsiz*, S. 9, 25 Ağustos 1927, s. 4.

Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Bir Radyo Şakası", *Telsiz*, S. 13, 22 Eylül 1927, s. 3.

Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Japonya", *Telsiz*, S. 5, 28 Temmuz 1927, s. 6.

Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Kadınlar ve Radyo", *Telsiz*, S. 7, 11 Ağustos 1927, s. 3.

Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Moskova'da Telsiz Telefon", *Telsiz*, S. 7, 11 Ağustos 1927, s. 4.

Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Poznan İstasyonu", *Telsiz*, S. 13, 22 Eylül 1927, s. 5.

Telsiz, "Telsiz Telefon Şuunu: Telsiz ve Amalar", *Telsiz*, S. 12, 10 Eylül 1927, s. 3.

Telsiz, "Telsiz Telefonun Tehlikeleri", *Telsiz*, S. 14, 29 Eylül 1927, s. 2.

Telsiz, "Telsiz Telefonun Yeni Şekli", *Telsiz*, S. 6, 4 Ağustos 1927, s. 8.

Telsiz, "Telsiz Yalnız Ruha mı Hitap Eder?", *Telsiz*, S. 6, 4 Ağustos 1927, s. 4.

Telsiz, "Telsiz, Telefon ve Tiyatro", *Telsiz*, S. 1, 30 Haziran 1927, s. 2.

Vural, Sacide, *Radyo TV Kurumlarında Yönetim ve Türkiye'deki Uygulama*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yay., 1986.

Öz: Bilim ve teknikte yaşanan dönüşümün toplamı olan radyo, insanlık tarihinin gelişiminde oldukça etkili olmuştur. Tarihin başlangıcından beri iletişim ihtiyacı duyan insan pek çok icat aracılığıyla fikirlerini yaymıştır. Şüphesiz ki radyo, bu sürecin gelişiminde belirleyici bir yere sahiptir. Bu makalede öncelikle radyonun nasıl geliştirildiği incelenmekte, ardından bu durumun Türkiye Cumhuriyeti'ne ne tür etkiler yaptığı analiz edilmektedir. Bu analiz gerçekleştirilirken dönemin dikkat çekici dergilerinden olan *Telsiz* mecmuasından yararlanılmaktadır. 1927'de kısa süreli yayımlanan dergi, Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi ile beraber Cumhuriyet'in ilk yıllarında radyonun gelişimini açığa çıkartmaktadır. Dergide yayımlanan makaleler, yazılar, fotoğraflar, karikatürler, grafikler toplumun bu alet hakkında bilgilendirilmesini amaçlamıştır. Radyonun dünyadaki ve ülkemizdeki gelişimi; radyo-eğitim, radyo-musiki, radyo-tiyatro ve radyo-bilim ilişkileri dergide ele alınan konulardır. Günümüzde radyo, iletişimdeki rolünü her ne kadar televizyon ve bilgisayar gibi yeni araçlara bırakmış olsa da etkisini hâlâ devam ettirmektedir. Bu çerçevede bu iletişim aracının etkilerini değerlendirmek toplumsal yaşamımızın dönüşümünü algılamamızda bizlere yardımcı olacaktır.

Anahtar sözcükler: Radyo, basın, musiki, eğitim, tiyatro, Cumhuriyet

Radio and the Telsiz Magazine in the First Years of Republic

Abstract: Radio which was the sum total of transformation in science and technology considerably influenced the progress of humanity. Humans who have needed communication for thousands of years have disseminated their opinions by way of various inventions. The radio undoubtedly has a dioristic position for improvement of this process. This article elicits the history of radio and the first Turkish radio attempts in terms of a magazine called Telsiz which was a part of press history. Thanks to this assessment the Telsiz will be analyzed in points of both qualification and quantity. The Telsiz which was published for a while in 1927 provided the improvement of radio in conjunction with The Turkish Radio-Telephone Corporation in the early years of Republic. Published articles, writings, photographs, caricatures and graphics were aimed to enlighten the masses about the radio. The magazine mainly dealt with the development of radio, the relationship between radio and education, radio and theatre, radio and science, and radio and music. Although television and computer have replaced the radio in communication, its effects and advantages have continued for many years. In this context, to evaluate impacts of this mass media will provide a comprehension about the conversion of our social life.

Key Words: Radio, press, music, theatre, education, Republic

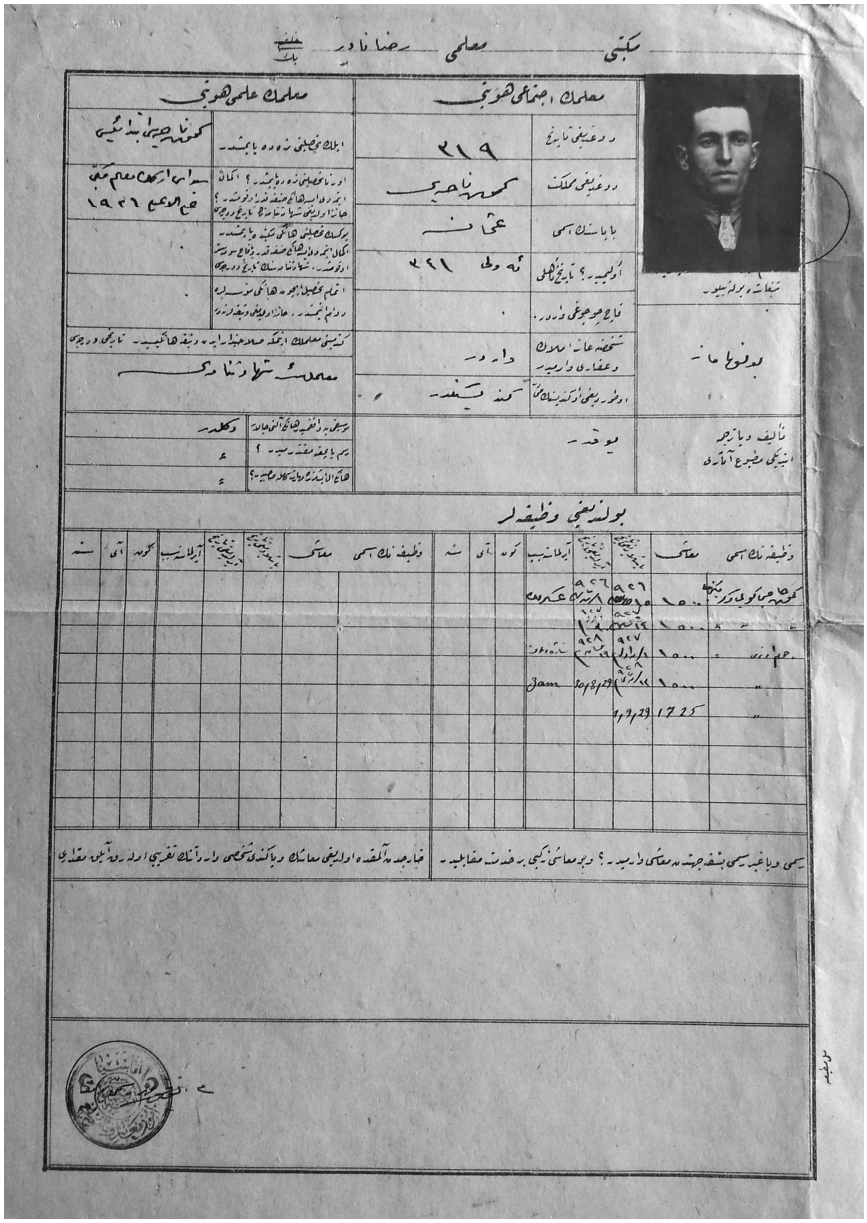

Aslen Gümüş nahiyesinden, Osman oğlu, Sivas Erkek Muallim Mektebi mezunu, ilk vazife yeri Gümüşhacıköy Merkez Mektebi, evli, oturduğu ev kendine ait , 'Telif ve tercüme ettiği matbu bir âsarı' olmayan (demek ki bu, bir zamanlar öğretmenler için aranan bir vasıfmış!), 'Şahadetnameli' yani diploma sahibi Muallim Rıza Nadir Bey'in sicil varakası. En son 1. 9. 1929'da işlenmiş.

[Ahmet Yüksel koleksiyonu]